

Tuncər Cücənoğlu

Q U M A R B A Z L A R

(2 hissəli komediya)

N.V.Qoqolun eyniadlı pyesinin motivləri əsasında

Teatr adamlarına...

TƏRCÜMƏ EDƏN:

ELVİN NURİ

İSTANBUL – 1987

İŞTİRAK EDİRLƏR:

İXAREV – mülkədar, 45 yaşında;

QAVRYUŞKA – nökər, 50 yaşında;

ALEKSEY – mehmanxana xidmətçisi, 45 yaşında;

UTEŞİTELNİ – dramaturq, 40 yaşında;

ŞVOXNYEV – aktyor, 40 yaşında;

KRUQEL – aktyor, 45 yaşında;

ZAMUXRIŞKİN – təqaüddə olan kapitan, 40 yaşında;

QOCA QLOV – keçmiş aktyor, 60 yaşında;

CAVAN QLOV – 22 yaşında;

ZAMAN – 1840;

MƏKAN – Rusiya;

SƏHNƏ TƏRTİBATI:

Birinci hissə – şəhər mehmanxanalarından birində bir otaq. Sadə və bəzəksiz.

İkinci hissə – Nijni şəhərində, lüks bir mehmanxana otağı;

BİRİNCİ HİSSƏ

Qabaqda İxarev, arxada nökəri Qavryuşka və mehmanxana xidmətçisi Aleksey daxil olurlar.

ALEKSEY Buyurun, buyurun... Bax, bu otaqdır. Burda elə də səs- küy olmur.

İXAREV Səs-küy olmayacağından elə də əmin deyiləm.

ALEKSEY Qətiyyən olmaz.

İXAREV Bəs atlılar?

ALEKSEY Pəncərə bağçaya baxır. Bağçada atlılar nə gəzir?!

İXAREV Birələri deyirəm, birələri...

ALEKSEY Mehmanxanamızda birə yoxdur...

İXAREV Bəs gənə?

ALEKSEY Əgər sizi bir gənə, ya da birə dişləsə, məsuliyyəti bizim boynumuza.

İXAREV Get maşından əşyaları gətir.

QAVRYUŞKA Mən?

İXAREV Yox, mən... Di tez ol! Yubanma!

(Qavryuşka mırıldanaraq çıxır)

İXAREV Daha qocalmışıq. Sənin adın nədir?

ALEKSEY Alekseydir, cənab.

İXAREV Aleksey, Aleksey... Gözəl addır... Mənə qulaq as... De görək, mehmanxanada kimlər qalır?

ALEKSEY Hansını deyim? Bütün otaqlarımız doludur...

İXAREV Yadından kimlər qalıb?

ALEKSEY Pyotr Pyotroviç Şvoxnıyev... Polkovnik Krugel... Stepan İvanoviç Uteşitelni...

İXAREV Neyləyirlər? Oynayırlar?

ALEKSEY Düz altı gecədir ki, fasiləsiz oynayırlar...

İXAREV *(Pul uzadır)* İki rubl...

ALEKSEY *(Əlinə basılan pulu alanda, əyilib, təzim edir)* Minnətdaram, cənab!

İXAREV Sonra bir az da verəcəyəm.

ALEKSEY Çox təşəkkür edirəm, cənab!

İXAREV *(Zəif səslə)* Öz aralarında?

ALEKSEY Yox. O gün Bələdiyyənin su işləri müdiri Artunovskinin bütün pullarını aldılar. Artunovski "maaşım getdi" deyib, ah-vay eləsə də xeyri olmadı. Şahzadə Şenkininsə otuz altı min rublunu uddular...

İXAREV Al, bu da sənə bir qızıl onluq... Namusla rəftar edib, məndən nə isə gizlətməsən, bir az da verərəm... Kartları sən almısan, yoxsa, özləri gətirib? Düzünü de!

ALEKSEY Sizə həmişə düzünü deyirəm, cənab... Çünki bəxşiş verirsiniz. Atalarımız necə deyib, yumurtlayan toyuğu kəsməzlər.

İXAREV Gözəl... Sən ağıllı adama oxşayırsan, Aleksey. De görüm, kartları kim alıb?

ALEKSEY Özləri alıb, cənab.

İXAREV Kimdən alıblar?

ALEKSEY Burdakı tacir Vaxrameykindən...

İXAREV Yalan, yalan... Fırıldaq işlədirsən...

ALEKSEY İvanın başına and olsun ki, düz deyirəm, cənab.

İXAREV İvan kimdir?

ALEKSEY Oğlum...

İXAREV Yaxşı...

(Qavryuşka əlində bir qutu içəri daxil olur.)

İXAREV Qoy bura. Səninlə sonra yenə görüşəcəyik, Aleksey.

ALEKSEY Oldu, cənab.

İXAREV İndi gedin. Mənə yuyunmaq üçün su hazırlayın. *(Arxalarınca) Təraş dəstini də hazırlayın. (Tək qalanda, içi kartlarla dolu olan qutunu açır. Heyranlıqla tamaşa edir. Kartları əlinə alıb, çiçək kimi oxşayır.)* Sizi necə əziyyətlərlə qazandım... Gözlərimi qamaşdırırsınız, lənətlənmiş nişanlar. Bacın kimi sən də mənə yaxşılıq elə, əzizim... Səksən min rubl qazandır... Kəndə qayıdanda, sənin mərmərdən heykəlini ucaldım... Hətta heykəlini Moskvadan sifariş edərdəm...

(Çöldə səs-küy olur. İxarev qutunun qapağını sürətlə örtür. Aleksey və Qavryuşka əl tasi, su qabı və dəsmalla içəri girirlər.)

İXAREV İndi bu cənablar hardadırlar?

ALEKSEY Mehmanxanada.

İXAREV Hal-hazırda...

ALEKSEY Aşağıda zalda oturublar.

İXAREV Onları bir görüm... Görək necə adamlardır?! *(Gedir)*

ALEKSEY Uzaqdan gəlmisiz?

QAVRYUŞKA Ryazandan.

ALEKSEY Oralısınız?

QAVRYUŞKA Smalenskdənlik.

ALEKSEY Doğrudan?! Deməli, Smalenskdə fermanız var.

QAVRYUŞKA *(Nökər olmağına rəğmən, öhdələnir)* Yox, təkcə Smalenskdə deyil. Smalenskdə yüz kəndlimiz var. Kaluqada da səksən.

ALEKSEY Başa düşdüm. Yəni demək istəyirsən ki, hər iki vilayətdə yüz səksən nökriniz var.

QAVRYUŞKA Bəli, iki vilayətdə də nökrlərimiz var. Təkcə nökrləri sayım, sən bax: bufetçi İqnativ... Əvvəllər aqamla gəzən Pavluşka... Nökər Gerasim... Yenə nökrlərdən İvan... İt baxıcısı İvan... Musiqiçi İvan... Sonra aşpaz Qriqori... O biri aşpaz Semyon... Bağban Varux... Faytonçu Dimitri... Bax belə, hamısı bir yerdə... Biz beləyik.

(Kruqel və Şvoxnıyev yavaşca içəri girirlər.)

KRUQEL Bəs, bizi burda görsə?

ŞVOXNYEV Uti onu buraxmaz. *(Aleksyə)* Get səni çağırırlar... *(Aleksyə çıxır. Şvoxnıyev o dəqiqə sürətlə Qavryuşkanın yanına yaxınlaşır.)* Ağan hardan gəlib?

QAVRYUŞKA Ryazandan...

ŞVOXNYEV Mülkədardır?

QAVRYUŞKA Hə...

ŞVOXNYEV Oynayır?

QAVRYUŞKA Oynayır.

ŞVOXNYEV Al, sənə qırmızı bir onluq. Danış görək.

QAVRYUŞKA Nə danışım?

ŞVOXNYEV Soruşduqlarımızı...

QAVRYUŞKA Dediklərimi, deyəcəklərimi ağama deməyəcəksiniz ki?

ŞVOXNYEV Yox, yox...

KRUQEL Qorxma!

QAVRYUŞKA O, mənim ağamdır. Sonra bağışlamaz.

ŞVOXNYEV And içirəm ki, deməyəcəyəm.

KRUQEL Məndən bunu necə gözləyirsən?!

ŞVOXNYEV De görək, indi nə vəziyyətdədir? Qazancı var?

QAVRYUŞKA Siz polkovnik Çebataryovu tanıyırsınız?

ŞVOXNYEV Hardan tanıyaq?!

KRUQEL (*Özünü məcbur edib*) Bura bu boyda Rusiyadır...

ŞVOXNYEV Polkovnik Çebotavın məsələmizə nə dəxli var?

QAVRYUŞKA Çebotav yox, Çebataryov...

ŞVOXNYEV Hər nə zibilsə... Nə dəxli var?

QAVRYUŞKA Çebataryovdan təxminən üç həftə əvvəl səksən min rubl... Əlavə olaraq, Varşavada istehsal olunan maşınını, siyirtməsini, xalçasını və zərli paqonlarını aldıq... Təkcə xırdavatını altı yüz rubla satdıq...

ŞVOXNYEV Deməli, səksən min, hə?!.. Bunu indi öyrənərik. Qulaq as, ağan evdə olanda, nə edir?

QAVRYUŞKA Ağamın çox gözəl həyatı var. Hara istəyirsə, ora gedir... Məsələn, Smolenskdə ürəyi sıxılsa, haydı, istiqamət Kazan...

Kazanda bezdisə, düz Yaroslav... Amma indiyə qədər başa düşə bilmədiyim bir şey var, o da bu şəhərlərdən hansından daha çox xoşu gəlsə... Ryazan, yoxsa, Kazan? Hərhalda, Kazan olar, çünki Kazan...

ŞVOXNYEV (Sərt) Ağan evdə qalanda, neyləyir?

QAVRYUŞKA Necə yəni neyləyir?

ŞVOXNYEV Yəni nə işlə məşğul olur?

QAVRYUŞKA Neylədiyi məlumdur. O, bildiyiniz kimi bir ağadır. Eynilə digər ağalar kimi özünü o qədər yaxşı idarə edər ki, heç nə ilə məşğul olmaz.

ŞVOXNYEV Yalan deyirsən. Hər-halda kartları əlindən qoymur.

QAVRYUŞKA Onu bilmirəm... Çünki yanında iki həftədir işləyirəm. Məndən əvvəl onun yanında Pavluşka olurdu. Bir də nökər Gerasim, o biri nökər İvan, it baxıcısı İvan... Faytonçu Dimitri var... Bir neçə gün əvvəl də kənddən biri də gətirdilər.

ŞVOXNYEV (Zəif səslə) Nə deyirsən, bu adam fırıldaqçı olmasın?!

KRUQEL Ola bilər.

ŞVOXNYEV Sınayaq, nə deyirsən?!..

KRUQEL Ola bilər.

ŞVOXNYEV Deyirsən, sınayaq?

KRUQEL Nə ziyanı var?!..

(Şvoxnyev və Kruqel gedirlər.)

QAVRYUŞKA Nə diribaş adamlardır... Verdikləri bu pula görə də təşəkkür etmək lazımdır. Bu pul ilə Matryonaya bir xoruz, uşaqlara da şirniyyət alaram. Yaxşı işdir, səyyar həyat elə xoşuma gəlir ki... Bu işlərdə həmişə qazanclı çıxırsan. Nəsə almaq üçün göndərilər, bir rubldan qalan on qəpik sənə qalır.

İXAREV Onlarda gözlədiyim qədər qeyri-adilik görə bilmədim. Yəni... Onların da cibini təmizləmək istəyirəm. O qədər istəyirəm ki... Açıqı, bunları fikirləşdikcə, ürəyim döyünməyə başlayır. (*Əlinə fırçanı, sabunu alaraq, güzgünün qabağına keçir və tərəş olunmağa başlayır.*) Əllərim titrəyir, tərəş oluna bilmirəm.

(*Aleksey daxil olur*)

ALEKSEY Yeməyə bir şey əmr edəcəksiniz?

İXAREV Mənə, ac olduğumu belə, unutturdular. Dörd nəfərlik çərəz gətir. Kürü, naqqa balığı... Dörd şüşə də şərab... (*Qavryuşkanı göstərir*) Bunun da qarnını doydurun.

ALEKSEY Sizə mətbəxtə hazırlanıb... Buyurun...

(*Qavryuşka çıxır*)

İXAREV (*Tərəş olunmağa davam edərək*) Sənə çox verdilər?

ALEKSEY Kim, cənab?

İXAREV Yaxşı görək, özünü axmaqlığa vurma.

ALEKSEY Göstərdiyim xidmətlərə görə bir az verdilər.

İXAREV Nə qədər?

ALEKSEY Ağalar əliaçıq olurlar, deyir türklər.

İXAREV Əlli rubl?

ALEKSEY Bəli, cənab, əlli rubl verdilər...

İXAREV Mən ondan da çox verərəm... Masanın üstündəki yüz rublu görürsən? Onu ordan götür... Nədir, qorxursan? Qorxma, dişləməz...

ALEKSEY Nəyin əvəzində, cənab?

- İXAREV Səndən dürüstlükdən başqa heç nə istəmirəm. Başa düşürsən? İstəyir, kartlar Vaxrameykindən olsun, bu, məni maraqlandırmır. Götür, məndən sənə bir dəstə kart... *(Açılmamış bir dəstə kart verir)* Başa düşdün?
- ALEKSEY Heç başa düşməmiş olaram?! Arxayın ola bilərsiniz, bu, artıq bizim işimizdir.
- İXAREV Amma kartları yaxşıca gizlət... Üst-başını axtarsalar, ya da görsələr, mənlük deyil. *(Dəsmalla üzünü silir)*
- ALEKSEY Narahat olmayın, cənab.
- İXAREV Hardadırlarsa, indi gələcəklər... Burdan uzaqlaş!
- (Aleksy çıxır. Şvoxnıyev, Kruqel və Uteşitelni içəri daxil olub, İxarevi salamlayırlar. İxarev də onları salamlayır.)*
- İXAREV Bağışlayın, otağımız bomboşdur. Dörd stul və bir stol... Vəssalam.
- UTEŞİTELNİ Yemək masasını unudursunuz...
- ŞVOXNYEV Otaqla ünsiyyətdə olmayacağıq ki, əsas odur, içindəki insanlar yaxşı olsun.
- KRUQEL Ev sahibinin gülürüzü hər şeydən daha dəyərlidir.
- UTEŞİTELNİ Elədir... Məsələn, mən cəmiyyət həyatını çox sevirəm. Tək yaşaya bilmərəm. *(Kruqelə)* Mənim bura gəlməyim yadınızdadır, dostum? Tək gəlmişdim. Bir özünüz fikirləşin, bircə nəfər də tanışım yox idi. Bircə ev sahibi... Bir də pilləkənlərdə taxtaları silən bir qadın... Qadın yox, əcaib bir məxluq. Hə, məxluq. Bir də yanında arıq bir nəfər var idi... Deyəsən, sərxoş bir ifritə idi... Xülasə, ölümcül ürək sıxıntısı... Sonra necə oldusa, Tanrı bunu göndərdi. Ondan sonra da təsadüflər hamımızı birləşdirdi. Açıq, yoldaşsız bir saat belə dayana bilmərəm. Hamı ilə o saat səmimi olub, ürəyimdəki hər şeyi danışırım.
- KRUQEL Bu, fəzilət deyil ki, əksinə qüsurdur.

UTEŞİTELNİ Bilirəm. Amma əlimdən heç nə gəlmir... Başqa cür rəfdar edə bilmirəm.

KRUQEL Hər şeyin artığı haramdır. Hərhalda, bir neçə dəfə aldanmışan.

UTEŞİTELNİ Hə, dostum, aldandım. Qorxuram ki, həmişə də aldadılacağam. Amma nə olur-olsun, nəyin bahasına olur-olsun, açıq danışmağı sevirəm...

KRUQEL Düzünü demək lazımdırsa, hamı ilə səmimi olmaq mənim üçün anlaşılmaz bir şeydir. Şübhəsiz, dostluq başqa şeydir...

UTEŞİTELNİ Düzdür, amma insanlar cəmiyyətə bağlı deyillər?

KRUQEL Bağlıdırlar, amma hamısı yox.

UTEŞİTELNİ Xeyr, hamısı!

KRUQEL Xeyr, hamısı yox!

UTEŞİTELNİ Xeyr, hamısı!

KRUQEL Xeyr, hamısı yox!

UTEŞİTELNİ Xeyr, hamısı!

KRUQEL Xeyr, hamısı yox!

UTEŞİTELNİ Xeyr, hamısı!

ŞVOXNYEV *(Uteşitelniyə)* Etiraz eləmə, dostum, sən haqlı deyilsən.

UTEŞİTELNİ *(Yalandan hirslənərək)* Yox, mən bunu sübut edəərəm... Bu, bir vəzifədir. Bu, bu, bu... Bu, bir borcdur... Bu, bu, bu...

ŞVOXNYEV Aaaa... Yenə coşdu... Çox əsəbidir. Əsəbləşəndə, dediyi birinci sözdən başqa heç birini başa düşməzsən.

UTEŞİTELNİ Bacarmıram. İş vəzifə gəldi, özümdən çıxıram. Bilirsiniz,

mübahisəyə başlayan kimi həyəcanlanıram. Sərxoş kimi oluram. Öd kisəm də qaynamağa başlayır, paqqapaq qaynayır...

KRUQEL

Biz, "vəzifə" deyən kimi hirslənən, həyəcanlanan adamları tanıyıyıq. Öd kisəsinin qaynamağı, bəlkə də, düzdür, amma buna görə yox.

İXAREV

Cənablar, müqəddəs vəzifə üstündə mübahisə edincə, bank oyunu üçün masaya otursaq, daha yaxşı olmaz?

(Aleksey daxil olur və səhər yeməyi masasını hazırlamağa başlayır.)

UTEŞİTELNİ

Buyurun... İri məbləğ qoymamaq şərti ilə niyə də oynamayaq?!

KRUQEL

Belə məsum əyləncələrdən heç vaxt çəkinmərəm.

ŞVOXNYEV

Siz ancaq əmr edin.

İXAREV

Kart gətirin. *(Alekseyə)* Sənə deyirəm, kart gətir. Cənablar, xahiş edirəm. *(Əli ilə çarəzləri göstərərək, masaya yaxınlaşır)* Balıq elə də yaxşı deyil. Kürü, bir az belə...

ŞVOXNYEV

(Ağzına bir az balıq qoyur) Yox, yox, balıq da pis deyil.

KRUQEL

Pendir də yaxşıdır, kürü də pis deyil.

ŞVOXNYEV

(Kruqelə) İki həftə əvvəl yediyimiz pendir necə gözəl idi...

KRUQEL

O yox, Pyotr Aleksandroviçin evində yediyim pendiri ömrümün axırına qədər unutmayacağam.

UTEŞİTELNİ

Bilirsiz, pendir nə vaxt dadlı olur? Bir yeməyi yeyəndən sonra ikinci yeməyi yediyin vaxt yaxşı olur. Onun əsil dəyəri də bax, elə bundadır. Yaxşı bir ictimai işlər müdiri kimi deyir ki: "buyurun, cənablar, hələ yerimiz var".

İXAREV

Buyurun, cənablar, kartlar masadadır.

UTEŞİTELNİ

(Oyun masasına yaxınlaşır, sanki, illərdir oynamırmış kimi) Ah,

köhnə vaxtları xatırladım. Şvoxnıyev, kartlara bir bax... Gör, neçə ildən sonra...

İXAREV (Sakitcə) Fırıldaqçı...

UTEŞİTELNİ Bank istəyirsiniz?

İXAREV Az olmaq şərti ilə... Buyurun, beş yüz rubl... Dəstəni kəsərsiniz? (Kağızları paylayır, oyun başlayır)

UTEŞİTELNİ Dostum, dəstəni ver... Bizim Qadınlar Dərnəyinin rəhbərinin şansına bir kart çəkim...

KRUQEL İcazə versəniz, mən də bir doqquzluq götürüm.

UTEŞİTELNİ Şvoxnıyev, bu təbəşiri ver, yazaq...

ŞVOXNYEV Lənətə gələsən!

UTEŞİTELNİ Beş rubl da məndən...

KRUQEL Dəhşət! İcazə verin kartlara baxım... Deyəsən, dəstənin içində iki dənə də üçlük olmalıdır.

UTEŞİTELNİ (Yerindən qalxaraq öz-özünə) Burada nələrsə baş verir... Deyəsən, kartlar başqadır...

(Oyun davam edir)

İXAREV Bunların ikisi də gedir?

KRUQEL Hə.

İXAREV Artırmırsınız?

KRUQEL Yox.

ŞVOXNYEV İcazənizlə, mən bu əl yoxam. (Yerindən qalxaraq, Uteşitelninin yanına gəlir. Tez-tez) Bizdən pulları maşın kimi çəkir... Hərif bir nömrəli fırıldaqçıdır.

- UTEŞİTELNİ Nə deyirsən, qardaş, yəni səksən min rubldan imtina edək?
- ŞVOXNYEV Ala bilməyəndə, ən yaxşısı, imtina eləməkdir.
- UTEŞİTELNİ O bir üsulu sınaqdan keçirəcəyik.
- ŞVOXNYEV Necə?
- UTEŞİTELNİ Hər şeyi ona açıb deyək.
- ŞVOXNYEV Niyə?
- UTEŞİTELNİ Sonra deyərəm. Şübhələnməsin. Hə, gedək, eyni vaxtda hərifin çiyinlərinə toxunacağıq.
- (İkisi birdən İxarevə yaxınlaşaraq, iki tərəfdən çiyinə toxunurlar.)*
- UTEŞİTELNİ Daha bəsdir, boş yerə özünüzü yormayın.
- İXAREV *(Qorxaraq)* Nə demək istəyirsiniz?
- UTEŞİTELNİ Yaxşı-yaxşı, biz bir-birimizi tanımırıqmı?!
- İXAREV *(Hörmətlə)* Sözlərinizi necə başa düşməliyəm?
- UTEŞİTELNİ Canım, olduğu kimi başa düşün. Artıq mərasimlərə də ehtiyac yoxdur. Məharətinizi gözümüzlə gördük. İnanın ki, bacarıqlarınızı qiymətləndirməyi bilən adamlarıq. Buna görə də bütün dostlarımla adından sizinlə bir dostluq razılaşması əldə etməyi tövsiyə edirəm. Biliyimizi, var-dövlətimizi bir yerə qoysaq, daha məhsuldar nəticələr əldə edə bilərik.
- İXAREV Sözlərinizin həqiqət olduğuna nə dərəcədə inana bilərəm?
- UTEŞİTELNİ *(Ciddi)* Səmimiyyəti səmimiyyətlə qarşılayırıq. Bunu bilməyinizi istəyirəm ki, sizi sıradan bir adam hesab edib, pullarınızı əlinizdən almağı fikirləşmişdik...
- İXAREV Şübhələndirəcək qədər səmimisiniz.

- UTEŞİTELNİ Oyunların bütün incəliklərini bilən bir adam olduğunuzu indi başa düşdük... Deyin görək, dostluğumuza dostluqla cavab verəcəksinizmi?
- İXAREV Sevincirici təklifdir... Necə "yox" deyə bilərəm?!
- UTEŞİTELNİ Eləysə, gəlin əl-ələ verək. *(Hər biri ayrı-ayrı İxarevin əlini sıxırlar.)* Bu gündən başlayaraq, hər şey hamımızındır. Aramızda fırıldaq, aldatmaq, inhisarçılıq olmasın...
- KRUQEL Bundan belə, bir-birimizi aldatmayacağıq.
- ŞVOXNYEV Güclərimizi, biliklərimizi birləşdirəcəyik.
- KRUQEL Daha yaxşı nəticələr əldə edəcəyik.
- UTEŞİTELNİ İcazənizlə, soruşa bilərəmmi, bu incəlikləri nə vaxtdan bəri bilirsiniz?
- İXAREV Açıqı, kiçik yaşlardan bəri... Hələ məktəbdə oxuyanda, müəllim dərs deyəndə, mən uşaqlarla sıraların altında bank oynayırdım...
- KRUQEL Bunu başa düşməliydik.
- UTEŞİTELNİ Mən başa düşdüm... İnanın... Yoxsa, belə bir sənəti gənclik illərində tətbiq eləməmiş əldə edilməsi mümkün deyil. O, qeyri-adi uşaq yadına düşdü, Şvoxnıyev?
- İXAREV Hansı uşağı?
- UTEŞİTELNİ Danış da...
- ŞVOXNYEV O uşağı heç vaxt unuda bilmərəm. Mənə, o uşağın yeznəsi: "Şvoxnıyev, bir möcüzə görmək istəyirsən?" demişdi... On bir yaşlarında bir uşaq. İvan Mixayleviç Kubişevin oğlu, heç bir aktyorun bacara bilməyəcəyi qədər dəstədən elə kart əkişdirirdi ki, çaşıb qalarsan. Tatyuşevski rayonuna get, həmin uşağı gör". O saat sözügedən rayonuna getdim. Kubişevin kəndini soruşdum, birbaşa evinə getdim. Bir də gördüm ki, evdən yaşlı kişi çıxır. Özümü təqdim elədim və

“eşitdiyimə görə, Tanrı sizə qeyri-adi uşaq bəxş edib” dedim. “Hə, elədir” dedi. Hərçənd, bir atanın oğlunu tərifləməyi ayıbdır, amma həqiqətən də bu, bir möcüzədir. Mişə, bura gəl, qonağımıza hünərini göstər” dedi. Gördüm ki, uşağın boyu heç çiyinə çatmır, gözlərində də bir qeyri-adilik yox. Amma elə ki, başladı kartları qarışdırmağa, çaşıb qaldım. Bu uşaq dəhşət idi. Sanki, kağızlara hökm edirdi...

İXAREV Ağılasığmaz bir şeydir...

UTEŞİTELNİ Hə...

İXAREV Mənə elə gəlir ki, bu işlərdə itigözlülüyün çox xeyri var... Məsələn, rənglərin yaxşıca əzbərlənməsi.

UTEŞİTELNİ Amma bu üsul indi çox işlənmiş hesab edirəm... Rəng, işarə qoymaq indilərdə daha qətiyyənlə istifadə olunmur... Hər şey kimi bu da dəyişir, inkişaf edir... İndi insan oğlu əks tərəfdən şəkilləri başa düşməyin sirrini çözüür. Adını vermək istəmədiyim bir şəhərdə qoca, sadə bir şəxs var, bu adam başqa heç nə ilə məşğul olmur, hər il Moskvadan yüzlərcə dəstə oyun kartı alır. Adamın işi-gücü kart üzərindəki nöqtələri təsbit etməkdir. Məsələn, ikiliyin nişanları bu formadadır. Başqası belədir. Bu iş üçün ildə təmiz beş min rubl pul alır.

İXAREV *(Həsrətlə)* Açığı, çox vacib bir məsələdir.

UTEŞİTELNİ Bəli, bu, belə də olmalıdır. Bu iş iqtisadiyyatda olduğu kimi iş bölgüsü deməkdir. Eynən bir avtomobil ustası kimi... Məsələn, maşın ustası hər işi özü görmür. Bir qismini dəmirçiyə, bir qismini mexanikə gördürür. Başqa cür olsa, adamlar dolana bilməzlər.

İXAREV İcazə versəniz, sizdən bir şey öyrənmək istəyirəm.

UTEŞİTELNİ Buyurun...

İXAREV İndiyə qədər kartlarınızı oyuna buraxmaq üçün necə bir yol keçmişiniz? Hər dəfə nökrə satın almaq mümkün olmur axı...

UTEŞİTELNİ

Tanrı qorusun!.. Belə şeylər təhlükəlidir. Bu cür hərəkətlər özünü ələ vermək deməkdir. Biz bu cür işləri başqa formada görürük. Məsələn, bir dəfə bizim bir adamımız özünü tacir kimi bəzəyərək, şəhər mehmanxanalarından birinin otaqlarından birinə getmişdi... Guya dükan kirayələməyə vaxt tapmadığı üçün sandıqlarını, çantalarını tutduğu bu otağa qoymuşdu. Bu mehmanxanada qaldı, yedi, içdi, sonra da müdirə xəbər vermədən çıxıb getdi. Müdir otağı axtaranda, çantanı gördü və içindən yüz dəstə oyun kartı tapdı... Təbii ki, bu kartları çoxaldaraq, bir rubl aşağısına satışa çıxartdı. Dükan sahibləri də kartları öz dükanlarında sata bilmək üçün didişə-didişə aldılar... Ondan sonra da bütün şəhər uduzdu...

İXAREV

(Heyranlıqla) Açığı, çox gözəl oyundur. Yaxşı düşünülüb. Fövqəladə ağıl tələb edir...

ŞVOXNYEV

Bəs o ferma sahibinə elədiyimiz?

İXAREV

Neyləmişiniz?

UTEŞİTELNİ

Bilmirəm, siz bilirsiniz, ya yox, Arkadi Andreyeviç Derqunov adında çox varlı bir ferma sahibi var idi. Hər işi özü görərdi. Adamlar da xeyli tərbiyəli... Otaq xidmətçiləri, evləri, sarayları, kəndləri, bağçaları, hamısı da ingilis üslubunda, bir sözlə, bütün mənasıyla bir rus əsilzadəsi... Üç gün orda qaldıq. İşə necə başlayaq deyə, fikirləşirdik ki, nəhayət, bir çarə tapdıq. Bir gün evinin qarşısından ildırım sürəti ilə üçlü fayton keçdi... Arabanın içində bir neçə cavan oğlan var idi... Hamısı da sərxoş... Var gücləri ilə, səslərinin çıxdığı qədər səs-səsə verib, mahnı oxuyurdular. Evdəkilər bu mənzərəni seyr eləmək üçün bayıra qaçdılar... Təəccüblə tamaşa edəndə, gülüşəndə, arabadan nəyinsə düşdüününün fərqi nə vardı... Qaçıb, yanına çatanda, bunun bir çamadan olduğunu gördülər. Arxalarınca qışqırsalar da təbii ki, səslərini eşidən olmadı... Çamadanı açdılar, nə görsələr yaxşıdır?! Paltarlar, bəzi qadın paltarları, iki yüz rubl pul, qırx dəstə də kart... Şübhəsiz, pulu almaqdan heç kim çəkinmədi... Kartlar da bəylərin masalarına paylandı... İkinci gün heç kimin – nə cənabların, nə də qonaqların ciblərində bir qəpik belə, qalmadı...

- İXAREV Açığı, çox böyük zəkali ixtiradır. Hələ buna hiyləgərlik, nə bilim, neçə-neçə bu cür adlar verirlər. Bu, ağıl işindən başqa bir şey deyil. Əslində, yazıçılarımızın uğurlu əsərlər yazmağında səbəbi onların qeyri-adiliklərində yox, xalqımızın zəkasında axtarmaq lazımdır.
- UTEŞİTELNİ Fikrinizlə razı deyiləm.
- İXAREV Niyə?
- UTEŞİTELNİ Xalqımızın zəkası ilə bağlı mübahisə etmək lazım deyil. Amma bunu qələmə almaq bacarıqlı bir neçə yazıçımızın işidir... Hamı yazıçı ola bilər?
- ŞVOXNYEV Xahiş edirəm, söhbətimizə qayıdaq...
- UTEŞİTELNİ Onsuz da yazıçılarımızla kifayət qədər qarşı çıxırlar. Hələ üstəlik aşağılanmalarına heç dözə bilmərəm.
- İXAREV Yoxsa, siz yazıçısınız?!
- UTEŞİTELNİ Yox... Amma onları...
- KREQEL Oyunda dostluq olmaz... Oyun başqa şeyə oxşamaz... Atam belə, masada otursa, onu belə, məğlub edib, pullarını alaram... Oturmasın... Masada hamı bərabərdir...
- İXAREV Olduqca haqlısınız... Mən bir nəfər tanıyıram, son dərəcə xəsisdir, amma bir nəfər kasıb adam görsə, cibindəki axırını qəpiyini verir. Eyni zamanda birinin pulunu qazanmaq üçün də bir nəfərə qarşı üç nəfər olmaqdan da boyun qaçırılmaz. Madam ki, bu qədər səmimi söhbət edirik, sizə təəccüb edəcəyiniz bir şey göstərəcəyəm... "Yığma və ya seçmə dəstə"nin nə olduğunu bilirsiniz? (*Qutudan kartları çıxarır*) Bu kartların içərisindən hansı kartın nə olduğunu uzaqdan deyə bilərəm... Amma xahiş edirəm, əsəbləşməyəsini. Çünki bu dəstəyə insan adı vermişəm.
- UTEŞİTELNİ Necə?

KRUQEL Adı nədir?

ŞVOXNYEV Deyin də...

İXAREV Bərk dayanın, cənablar... "Adelaida İvanovna!"

UTEŞİTELNİ Eşidirsiniz?! Bir dəstə karta "Adelaida İvanovna" adını vermək, açıq, yeni bir yanaşmadır... Çox incə bir tapıntıdır...

ŞVOXNYEV Açıq, mükəmməldir!.. "Adelaida İvanovna"... Bir alman qadının adı... Eşidirsən, Kruqel?.. Bu da sənə arvad...

KRUQEL Mən almanam?! Babam alman idi... Amma o da almanca bircə söz belə, bilmirdi...

UTEŞİTELNİ *(Kartlara nəzər yetirir)* Üzərinde heç bir iz yoxdur... Doğrudan da bütün kartları tanıya bilərsiniz?

İXAREV Buyurun... Sizdən beş addım uzaqda dayanacağam... İstədiyiniz kartın nə olduğunu deyəcəyəm... Səhv eləsəm, iki min rubl verməyə hazırım.

UTEŞİTELNİ Yaxşı, bu, hansı kartdır?

İXAREV Yeddilik...

UTEŞİTELNİ Düzdür... Bəs bu?

İXAREV Dama...

UTEŞİTELNİ Gözəl... Bəs bu?

İXAREV Keşiş...

UTEŞİTELNİ Aman Allah!.. Bəs bu?

İXAREV Üçlük...

UTEŞİTELNİ Necə bilirsiniz?

ŞVOXNYEV İnanılmazdır...

- İXAREV Öyünərək, deyə bilərəm ki, beləsinə heç yerdə görməmişiniz. Altı aya yaxın üzərində işlədikdən sonra, alınan bir təcrübədir... Bunun üzərində işləyəndən sonra iki həftəyə yaxın günəş işığına baxa bilmədim... Həkimlər gözlərimin kor olacağından qorxurdular...
- UTEŞİTELNİ Açıq, təəccüblüdür... Bircə sıxıntı hər oyunda bu kartlardan istifadənin çətinliyi olar... Bu kartları yalnız təcrübəsiz bir oyunçuya qarşı istifadə edə bilərsiniz. Çünki oyunun gedişatında kartları özünüz dəyişdirməlisiniz.
- İXAREV Ən mahir qumarbazların belə iki gün iki gecə yuxu yatmadan oynayanda, oyuna necə aludə olduqlarını bilirsiniz? Oyun qızıışdığı vaxt oyunçuların diqqətini başqa bir tərəfə yönəltmək əsas hədəf olmalıdır. Məsələn, oyunçulardan birinə: "hesabı səhv edirsən" desəniz, hamının diqqətini o tərəfə yönəldərsiniz. Bu müddətdə də kartlar dəyişdirilmiş olur...
- UTEŞİTELNİ Dostluğunuzu qazanmaq bizim üçün çox əhəmiyyətli olacaq. Rəsmiyyəti bir tərəfə qoyub, bir-birimizə "sən" deyərək müraciət edə bilərsiniz.
- İXAREV Çoxdan belə olmalıydı.
- UTEŞİTELNİ *(Ayaq üstə gözləyən Alekseyə)* Şampan... Dostluğumuzun şərəfinə!..
- İXAREV İçməyə dəyər...
- ŞVOXNYEV Biz bura igidlik nümayiş etdirmək üçün yığılmışıq. Bütün silah, vasitə, avadanlıqlar əlimizdədir... Yalnız bircə şey qalır...
- İXAREV Hücüm edəcəyimiz bir qala... Onu necə tapacağıq?
- UTEŞİTELNİ Hələlik düşmən yoxdur... Neyləyək? *(Şvoxnıyevə)* Deyirsən, düşmən var?
- ŞVOXNYEV Hə, var...

UTEŞİTELNİ Kimi fikirləşdiyini bilirəm.

İXAREV *(Həyəcanla)* Kimi? Kimdir bu adam?

UTEŞİTELNİ Axmaqlıqdır... Fikirləşdiyən şeyə bir bax... Mehmanxanamıza təzə gələn bir ferma sahibi var... Mixail Aleksandroviç Qlov... Baş qoşmağa dəyməz... Çünki bu adam qətiyyən oyun oynamır... Ətrafında çox fırlanmışıq... Şəxsən mən düz bir ay arxasınca gəzdim. Dostluğunu, etibarını qazandım... Amma çifayda...

İXAREV Bir də sınaşaq?.. Kim bilir?!..

UTEŞİTELNİ Boş yerə zəhmət çəkmiş olarıq...

İXAREV Yük daşıyıb, yorulmayacağıq ki. Sınamaqda fayda var.

ŞVOXNYEV Doğrudan da, niyə də sınaşayaq?! Gətir onu...

UTEŞİTELNİ Məndən gedən nədir ki... *(Çıxır)*

İXAREV Nə bilmək olar?!.. Bəzi işlər mümkünsüz görünür, amma...

ŞVOXNYEV Mən də sizinlə eyni fikirdəyəm. Tanrı ilə iş görəsi deyilik ki... Nəticədə o da bizim kimi bir insandır. İnsan dediyimiz də bizim kimi bir adamdır. Bəzi adamlar nazlı olurlar... Bir gün olmaz, iki gün olmaz, üç gün olmaz, dördüncü gün, yaxşıca yapışmınsansa, "yaxşı" demək məcburiyyətində qalar...

KRUQEL Bu, elə adam deyil.

İXAREV *(Səbrsiz)* İşə başlamaq üçün içimdə elə bir istək var ki, izah edə bilmərəm... Keçən ay polkovnik Çebotaryovdan qazandığım səksən min rubldan sonra düz bir ay idi ki, oynamırdım. İçimdə qorxunc bir istək var...

ŞVOXNYEV Düşdüyünüz daxili vəziyyəti başa düşürəm, dostum. Müharibə olmayanda, bir batalyon komandiri nə hiss edirsə, bu da eyni şeydir. Buna uğursuz istirahət deyirlər...

İXAREV Dediğiniz bu adam – Qlov varlıdır?

KRUQEL Ooooo!.. Mən bilən, minə yaxın nökəri var.

İXAREV *(Əllərini ovuşduraraq)* Ay səni!.. Şampan içirək?..

ŞVOXNYEV Dilinə içki vurmur...

İXAREV Bəs onda neyləyək? Amma məncə... Oyun cəlbedici bir şeydir... Oyun oynayanların yanında otursa, ondan sonrası asandır. Özünü saxlaya bilməyib, oynayır...

KRUQEL Bax, bunu sınınamamışıq.

ŞVOXNYEV Onda sınıyarıq... Kruqel, gəl, biz səninlə bir oyuna başlayaq. Amma gələndə, fikir vermirmiş kimi görünək... Bilirsiniz ki, qocalar şübhələnən olurlar...

(Bayırdan ayaq səsləri eşidilir. İkisi kartları götürüb otururlar. Uteşitelni ilə Qoca Qlov daxil olurlar.)

UTEŞİTELNİ İxarev!.. Bu da sənə bəhs etdiyim Mixail Aleksandroviç Qlov...

İXAREV Bu, necə işdir?! Bir mehmanxanada qalaq, indiyə qədər tanış olmayaq... Çox şad oldum.

QOCA QLOV Mən də... Təəssüf ki, tanışlığımız getməyimə yaxın zamana təsadüf elədi.

İXAREV *(Stulu göstərərək)* Çox xahiş edirəm, buyurun oturun.

(Uteşitelni, Şvoxnıyev və Kruqel öz aralarında zəif səslə pıçıldayırlar.)

İXAREV Bu şəhərə çoxdan gəlmisiniz?

QOCA QLOV Elə bil, illərdir ki, bu şəhərdəyəm. Bura o qədər darıxdırıcı yerdir ki... Amma bir aydır ki, burdan xilas ola bilmirəm.

İXAREV Açıqı, buna mane olan səbəb mənim üçün maraqlı gəldi...

- QOCA QLOV İş, cənab, iş...
- İXAREV Hər-halda, məhkəmə işidir...
- QOCA QLOV Şükür, məhkəmə filan yoxdur. On səkkiz yaşındakı qızımı ərə verirəm. Bu vəziyyətdə olan atanın halını fikirləşin... Lazım olanları almaq üçün gəlmişdim. Fermanı girov qoymaq məcburiyyətində qaldım. Hər iş yekunlaşdı, amma pulun verilməsi üçün lazım olan əmr hələ də çıxmır... Boş-boşuna məni gözlədirlər...
- İXAREV İcazənizlə, bir şey soruşa bilərəm?.. Fermanızı neçəyə girov qoymusunuz?
- QOCA QLOV İki yüz min rubla... Evdə hər şey məni gözləyir... Qızım gəlin olacaq... Bütün bu işlərin hamısı məni gözləyir... Daha nə olursa, olsun, qərar verdim ki, gözləməyəcəyəm. Hər şeyi necə var, elə qoyub gedəcəyəm.
- İXAREV Necə?.. Pulu almamış gedəcəksiniz?
- QOCA QLOV Mən axmağam?.. İşlərimi burda qalan oğluma həvalə edəcəyəm... Başqa neyləyim?! Düz bir aydır ki, arvadımı, uşaqlarımı görmürəm... Məktub da ala bilmirəm... Orda nələr baş verdiyini bir Allah bilir... (*Şvoxnıyev və Kruqelə tərəf çevrilərək*) Düz demirəm, cənablar?! Deyəsən, işiniz vardı, sizə mane oldum...
- KRUQEL Əstafurullah, cənab!.. Ürəyimiz sıxılığı üçün dedik, bir az oyun oynayaq...
- QOCA QLOV Bankla oynayırınsınız?
- ŞVOXNYEV Yox, əşşi... Vaxt öldürmək üçün qəpik-qruşla oynayırıq...
- QOCA QLOV Bu qoca kişiyyə qulaq asın... Hələ cavansınız... Düzdür, burda bir qəbahət yoxdur... Əyləncə xatirinə oynayırınsınız... Onsuz da kiçik oyunla heç nə itirməzsınız, amma... Ey, gidi günlər!.. Bir vaxtlar mən də oynayırdım. Təcrübəmə əsaslanaraq,

deyə bilərəm ki, hər şey mənasız şeydən başlayır, amma sonradan böyüyərək qurtarır...

ŞVOXNYEV *(İxarevə)* Görürsən, qoca öz havasını çalmağa başladı...
(Qlova) Qocalar həmişə sizin kimi baxarlar... Mənasız bir hadisəni pis nəticələrə çatdırmaqda mahirdirlər...

QOCA QLOV Mən elə də qoca sayılmıram... Əldə elədiyim nəticələrə əsaslanaraq, sizə yol göstərmək istədim...

ŞVOXNYEV Sizə demədim... Amma hər qoca adamda bu xasiyyət var... Məsələn, nədənsə ağızları yanıbsa, inanırlar ki, hamının ağzı yanacaq... Ya da küçədə bir nəfəri it dişləsə, sanki, küçədəki bütün itlər dişləyəcək deyə, heç kimin küçəyə çıxmağını düzgün hesab eləmirlər.

QOCA QLOV Dediklərinin hamısı düzdür, dostum... Amma cavanlar da götürə biləcəklərinə qaçırırlar... Ən axırda da başlarını yarırırlar...

ŞVOXNYEV Bax, elə bütün problem də burdadır... Hər şeyin orta nöqtəsini tapmaq lazımdır. Nə cavanların çox sayılmasını götürməliyik, nə də qocaların təkəbbürünü...

QOCA QLOV Mən indi təkəbbürlü rəftar edirəm?

ŞVOXNYEV Bunda inciyəsi nə var ki?! Bu, bir həqiqətdir.

İXAREV İcazə verin, mən də bir söz deyim. Fikirləriniz olduqca yanlışdır...

UTEŞİTELNİ Kart oyunu mövzusunda Qlovla eyni fikirdəyəm. Mən də çox oynayırdım... Amma təsadüflərə və taleyə minnətdaram, bir də oynamamaq şərti ilə oynamaqdan əl çəkdim... İtirməkdən yox, hiss elədiyim həyəcandan xilas olduğum üçün xoşbəxtəm... Oyun oynayanda, hiss olunan həyəcan heç nəyə oxşamır...

KRUQEL Haqlısınız... Qeyri-adi bir qadınla yatanda belə, adam oyundakı qədər həyəcanlanmışdır...

- UTEŞİTELNİ Bu da ömrümüzü qısaltmağa kifayətdir.
- QOCA QLOV Elədir... Vallah, elədir... Nə gözəl dediniz. Sizdən bir şey soruşmaq istəyirəm. Sizinlə tanış olalı xeyli vaxtdır, amma soruşa bilməmişdim...
- UTEŞİTELNİ Nə soruşacaqdınız?
- QOCA QLOV Olduqca həssas mövzuya toxunacağam. Neçə yaşınız var?
- UTEŞİTELNİ Otuz doqquz...
- QOCA QLOV Budur, buyurun... Otuz doqquz yaşında olmaq nə deməkdir? Cavan dəliqanlı deməkdir. Sizin kimi açıq fikirli, ağıllı adamların sayı ölkəmizdə çox olsaydı, nə olardı?! Aman Tanrım, onda dünya cənnətə çevrilərdi... Sizinlə tanış olduğum üçün o qədər xoşbəxtəm ki...
- İXAREV Mən də bu fikirlərinizə qoşuluram. Uşaqların əllərinə kart almağına mən də icazə vermərəm... Amma ağı başında olanlar niyə də əylənməsinlər?! Məsələn, rəqs edə bilməyən qoca adam niyə oynamasın?!
- QOCA QLOV Həyatda elə əyləncələr, yerinə yetiriləcək o qədər müqəddəs vəzifələr var ki... Ey cənablar, siz bu qoca adamın sözlərinə inanın. İnsanlar üçün ailə həyatından daha yaxşı şey ola bilməz. Hal-hazırda ətrafınızı bürüyən şey sıxıntıdan başqa nə ola bilər ki?! Siz bu nemətləri hələ dadmamısınız. İnanırsınız, evdəkiləri görməyə can atıram. Bir dəqiqə belə, səbrim qalmayıb. Qızımın məni qucaqlayıb, "atacan, canım atam" dediyi ağıma gələndə, elə bil ki, başımdan tüstülər qalxır. Oğlum da kollecdən evə qayıdıb. İnternat məktəbində oxuduğu üçün altı aydır üzünü görmə bilmirəm... Daha dözə bilmirəm. Deməyə söz tapmıram. Mənim buralarda nə işim var?! Bu vəziyyətdə adam çevrilib, kartlara baxa bilərmi?
- İXAREV Bir atanın hisslərini niyə kartlarla qarışdırırsınız? O başqa şeydir, kart tamamilə başqadır...
- ALEKSEY *(Qapıdan başını uzadaraq Qlova)* Adamınız gəlib, çamadanları soruşur. Necə əmr edirsiniz, aparaq?

QOCA QLOV Heyvanlar hazırdır?

ALEKSEY Hazırdır.

QOCA QLOV Bu saat gəlirəm. Üzr istəyirəm, cənablar, bir neçə dəqiqəlik sizin yanınızdan ayrılacağam... (*Çıxır*)

İXAREV Bu ümid də boşa çıxdı...

UTEŞİTELNİ Mən əvvəlcədən demişdim. Bu cür adamları, necə ola bilər ki, başa düşə bilməyəsiz?! Halbuki, adamın üzünə baxan kimi aydın olur ki, oyun oynamaqdan çəkinir.

İXAREV Bir az da üstünə getsək, bəlkə, oynayardı. Amma siz onun sözlərinə haqq qazandırıb, fikirlərinin bir az da güclənməyinə kömək elədiniz... Niyə?

UTEŞİTELNİ Başqa cür eləyə bilməzdim. Belə eləməsən, onu tələyə salıb, pullarının əlindən çıxacağını başa düşər.

İXAREV Belə elədin, nə oldu ki? Yenə də əlimizdən uçub gedəcək.

UTEŞİTELNİ Dayan görək, hələ hər şey bitməyib.

QOCA QLOV (*Gəlir*) Bu xoş tanışlığımız üçün sizə çox təşəkkür edirəm, cənablar. Təəssüf ki, tanışlığımız düz gedəcəyim vaxta təsadüf elədi. Amma bəlkə, Tanrı bizi başqa bir yerdə qarşılaşdırdı...

İXAREV Hardadır o günlər?!

ŞVOXNYEV Görüşməyimiz qaçılmaz taledirsə, mütləq görüşəcəyik.

QOCA QLOV Vallah, tamamilə haqlısınız. Sabah da görüşə bilərik. Bu, Tanrının işidir, bilmək olmaz. Səmimi-qəlbədən hər birinizə təşəkkür edirəm. (*Uteşitelniyə*) Sizə isə, məni tək qoymadığınız üçün xüsusən necə təşəkkür edəcəyimi bilmirəm.

- UTEŞİTELNİ Elə deməyin, cənab, təşəkkür edəsi bir şey eləməmişəm. Bu, mənim vəzifəmdir.
- QOCA QLOV Madam ki, yaxşılıq eləməyi bu qədər sevən adamsınız, sizdən bir şey də xahiş edə bilərəm?
- UTEŞİTELNİ Nə? Deyin. Nə istəsəniz, eləməyə hazırım.
- QOCA QLOV Oğlum Saşa burda qalır. Ürəyiaçıq, tərbiyəli bir cavan oğlandır. Amma hələ ona elə də etibar edə bilmirəm. İyirmi iki yaşında cavan oğlan hələ uşaq deməkdir. Məktəbi bitirəndən sonra heç kimin sözüne qulaq asmır. Fikri-zikri qusar olmaqdır. Cavanlıqdır da... Onun üçün qusarlığın hər şeyi cəlbədidir, bər-bəzəklər, zabit formaları... Mülkiyə məktəbində oxumağa belə razılıq vermədi. Tutdurub ki, qusar olacağam. Dostum, nə olar, yüksək əhval-ruhiyyə göstərin, o, indi burda qalacaq. İşlərimi də ona həvalə eləmişəm. Gəncdir, hər şey ola bilər. İstənilən formada onu aldada bilərlər. Nə olar-nə olmaz... Siz onu himayənizə götürün, hər hərəkətinə diqqət yetirin. Onu pis şeylərdən qoruyun. *(Əllərindən tutur)* Bu zəhməti məndən əsirgəməyin.
- UTEŞİTELNİ Baş üstə, cənab. Əlimdən gələni edərəm.
- QOCA QLOV Xoşniyyətli adamlar o dəqiqə bilinir. *(Bir-birilərini qucaqlayıb öpürlər)* Arzu edirəm ki, Tanrı da sizi mükafatlandırsın. Tanrıya əmanət olun, cənablar!..
- İXAREV Gülə-gülə...
- ŞVOXNYEV Evdəkilərin yanına sağ-salamat çatmağınızı arzu edirəm.
- KRUQEL Yaxşı yol!
- QOCA QLOV Daha hamınıza güvənirəm. Əti sizin, sümüyü mənim.
- İXAREV Arxayın olun.
- ŞVOXNYEV Bu, bizim üçün vəzifədir.
- UTEŞİTELNİ Sizi maşına qədər ötürüm.

QOCA QLOV Ah, dostum, siz nə yaxşı adamsınız!..

(Çıxırlar)

İXAREV Quş uçdu...

ŞVOXNYEV Hə, amma nə yolardıq...

İXAREV İki yüz min rubl deyəndə, ürəyim yerindən oynadı.

KRUQEL Bu qədər pulun xəyalı belə, şirindir.

İXAREV Mənasız yerə nə qədər pul hədəf olub gedir. İki yüz min rublu var, nə olsun?! Hamısını fahişələrə xərcləyəcək.

ŞVOXNYEV Elədir...

İXAREV Dünyada nə qədər bu cür pullar havaya sovrulur... Əsayiş sandıqlarında ölü kimi dünyanın pulu yatır. Bunları fikirləşdikcə, inanın ki, ürəyim yanır. Təkcə əmlak fondunda yatan pulları mənə versəydilər, bəs idi.

ŞVOXNYEV Mənə yarısı da bəsdir.

KRUQEL Mən dörd-də-birinə də razıyam.

ŞVOXNYEV Yaxşı görək, yalan demə, alman, sən ondan da çoxunu istəyərsən.

KRUQEL Namusuma and olsun!

UTEŞİTELNİ *(Sevinclə daxil olur)* Cənablar, rədd olub getdi!..

İXAREV Burda sevinəsi nə var?

KRUQEL İxarev kimi fikirləşirəm.

ŞVOXNYEV Hər ikisinə qoşuluram.

UTEŞİTELNİ Oğlu burda qaldı.

İXAREV Hələ onunla məşğul olacağıq.

ŞVOXNYEV Məqsədi qusar olmaqda qəti olan biri ilə məşğul olmaq... Aman Allah!..

KRUQEL O ağılsızla itiriləsi vaxtım yoxdur...

UTEŞİTELNİ Amma atasının etibarnaməsi ondadır. Bu işlərin hamısına nəzarəti mən boynuma götürmüşəm... Bu iş bizim üçün xeyirli olacaq. Qusarlığa namizədi gətirib gəlirəm... *(Qaçaraq çıxır)*

İXAREV Əhsən, Uteşitelni!..

ŞVOXNYEV Açığı, fikirləşə bilmədim.

KRUQEL Əhsən!..

İXAREV Atasına nə səbəbə təriflədiyini, hər sözünü niyə təsdiqlədiyini indi daha yaxşı başa düşürəm. Yaman məharət, nəzakətdir, heç gözləməzdim.

ŞVOXNYEV Onda ki dahilik misilsizdir.

KRUQEL Belə məsələlərdə misilsiz bacarığı var.

İXAREV Bu, nə idrak, bu, nə ağıl...

ŞVOXNYEV Tezliklə onu bir az da yaxşı tanıyacaqsınız.
(Uteşitelni və Cavan Qlov daxil olurlar)

UTEŞİTELNİ Cənablar!.. İcazənizlə, təqdim edirəm... Aleksandr Mixailoviç Qlov... Onu mənim qədər sevməyinizi xahiş və ümid edirəm.

ŞVOXNYEV *(Əlini sıxaraq)* Tanışlığımıza şadam.

İXAREV Sizinlə tanışlıq bizə çox şey qazandıracaq...

KRUQEL *(Qabağa çıxır)* İcazə verin, sizi qucaqlayım.

GƏNC QLOV Cənablar... Mən...

UTEŞİTELNİ Cənablar, adət-ənənəni bir kənara qoyaq... Hər şeydən əvvəl bərabərlikdir... Burada gördüklərinin hamısı mənim dostlarımdır. Birbaşa bir-birimizə "sən" deyə müraciət edək.

GƏNC QLOV "Sən" deyərək?.. *(Hamıya ayrı-ayrılıqda əlini uzadır)*

ALEKSEY Bax belə... Ey, şampan gətir!

UTEŞİTELNİ Cənablar, hiss edirsiniz, onda qusar hərəkətləri var. Atan haqqında pis bir söz demək istəmirəm. Amma heyvan kimi adamdır... Necə ola bilər ki, sənin kimi bir gənci mürəkkəbə bulaşmış məmur görmək istəyir?! Hə, dostum, de görək, bacının toyu yaxın günlərdə olacaq?

GƏNC QLOV Toyu da lənətə gəlsin, özü də!.. Ona görə, atam məni düz üç aydır ki, kənddə saxlayır.

UTEŞİTELNİ Yaxşı... İndi mənə diqqətlə qulaq as... Bacın gözəldir?

GƏNC QLOV Özü də necə... Bacım olmasaydı, onu əlimdən buraxmazdım.

UTEŞİTELNİ Afərin, afərin, qusar!.. Qusar olacağını necə də göstərirsən. Bəs, mən bacını qaçıрмаq istəsəm... Mənə kömək edərsən?

GƏNC QLOV Niyə də kömək eləməyim?!

UTEŞİTELNİ Afərin, qusar!.. Qusarı gördünüz? Tamamilə mənim adamımdır. Düzünü deyim ki, açıq danışan adamları sevirəm. Ürəyimdən səni qucaqlamaq keçdi.

ŞVOXNYEV Mən də qucaqlamaq istəyirəm. *(Qucaqlayır)*

İXAREV Mən də... *(Qucaqlayır)*

KRUQEL Mən qaldım... *(Qucaqlayır)*

(Aleksey şampan gətirir. Tıxacını atmasın deyər, barmağı ilə basaraq, qədəhləri doldurur.)

UTEŞİTELNİ Qədəhimi gələcək qusarın şərəfinə qaldırıram! Sözüün qıyası, dəhşətli qılınc oynadan, tayı-bərabəri olmayan arvadbaz, əsil əyyaşdır... Nə istəyirsə, o olsun...

ŞVOXNYEV Nə istəyirsə, o olsun!

KRUQEL Nə istəyirsə, o olsun!

BİRLİKDƏ Nə istəyirsə, o olsun! (*İçirlər*)

GƏNC QLOV Bütün qusarların şərəfinə!

KRUQEL Bütün qusarların şərəfinə!

BİRLİKDƏ Bütün qusarların şərəfinə! (*İçirlər*)

UTEŞİTELNİ Cənablar, ona indidən qusarlığın bütün adətlərini, vərdişlərini öyrətməliyik.

KRUQEL Belə də olmalıdır.

ŞVOXNYEV Bu cavan oğlan bizə əmanətdir.

İXAREV Vəzifəmizi icra edək. Hər cəhətdən yetişdirək.

UTEŞİTELNİ Aydındır ki, içkini elə-belə içir. Amma bu içki zaman keçdikcə, daha da yaxşı içilməlidir. Bir də ki, içki-filan, bunların hamısı boş şeylərdir.

İXAREV Niyə elə deyirsən, dostum? Bir baxın, içkini də gözəl içir... Hooop!..

ŞVOXNYEV Məncə də gözəl içir. Bir qusara yaraşacaq qədər gözəl...

KRUQEL Görün qədəhi necə tutur, əsil qusardır.

UTEŞİTELNİ Qusar olmağına olar, amma yaxşı qusar olmağı üçün güclü qumarbaz da olmalıdır.

İXAREV Bax, bu yadımdan çıxmışdı.

UTEŞİTELNİ Bank oynayrsınız?

GƏNC QLOV Oynayardım. Özü də çox oynamaq istəyərdim.

İXAREV Bu ki əladır...

GƏNC QLOV Amma pulum yoxdur.

UTEŞİTELNİ Pulum yoxdur... Əsas odur, masaya oturacaq qədər pulun olsun... Ondan sonrası asandır. O dəqiqə udarsan.

GƏNC QLOV Masaya oturmaq üçün də pulum yoxdur.

UTEŞİTELNİ Biz sənə güvənirik.

İXAREV Gələcəyi parlaq qusara güvənməyib, kimə güvənəcəyik ki?!

ŞVOXNYEV *(Qucaqlayır)* Sən bizə əmanətsən.

UTEŞİTELNİ Məsələn, əlində atanın pulunu almaq üçün etibarnamən var. Biz gözləyərək. Ordan pulunu alanda, borcunu ödəyərsən. O vaxta kimi də bizə sənəd verərsən, vəssalam. Mən nə danışırım?! Mütləq uduzası deyilsən ki... Bəlkə də, bir neçə min udacaqsan, kim bilir?!..

GƏNC QLOV Bəs uduzsam?

UTEŞİTELNİ Ayıbdır, ayıb... Bu sözləri deməyə utanmırsan? Bu cür sözlər heç bir qusara yaraşır? Şübhəsiz ki, ikisindən biri olacaq... Ya udacaqsan, ya da uduzacaqsan. Elə bu oyunun ləzzəti də riskində deyil? Risk eləməməyi hamı bacarar. Şübhəsiz alınacaq bir işdə hamı igidlik göstərir. Hətta yəhudi belə, qalaya çıxır.

GƏNC QLOV *(Əlini yelləyərək)* Nə olursa, olsun, oynayacağam. Atama kimdir qulaq asan?!

UTEŞİTELNİ Əhsən, kursant! Əsil qumarbaz imişsən.

ŞVOXNYEV Həqiqətən afərin!

- İXAREV Belə cəsur qusar görməmişdim.
- KRUQEL *(Qucaqlayanda)* Analar nə qusarlar doğur...
- UTEŞİTELNİ Yaxşı, cənablar... Onda iyirmi beş min rublluq bank açıram. *(Sağa-sola kart paylayır)* Hə, özünü göstər, qusar!.. Şvoxnıyev, sən nə qoyursan? *(Kartları qarışdırır)* Kartlardakı qəribə axına diqqət edin, cənablar... Bu, nə maraqlı hesabdır. Dama itirdi... Doqquzluq qazandı. Nədir, səndə nə var? Dördlük də qazandı. Bəs qusar neylədi? Fikir verirsiniz, necə məharətlə oyunu artırır?! Nədənsə, tuz hələ çıxmayıb. Şvoxnıyev, niyə qusarın qədəhini doldurmursan? Bu da tuz... Kruqel götürdü... Həmişə almanın şansı var... Dördlük qazandı... Üçlük də... Afərin, afərin, qusar!.. Eşidirsən, Şvoxnıyev?! Qusar beş min rubla yaxın uddu...
- GƏNC QLOV *(Əlindəki kartları bükərək)* Lənətə gələsən!.. Masada doqquzluq da var... Beş yüz rubl da əlavə...
- UTEŞİTELNİ *(Kartları qarışdırmağa davam edərkən)* Oooo, afərin, qusar!.. Yeddilik, öl... Yox... Aman Tanrım, plye, plye, yenə plye oldu... Bax, qusar uduzdu. Neyləyəsən, qardaş, Tanrının qismətidir... Hamının arvadı Mariya olmaz ki... Ay səni!..
- ALEKSEY *(Başını uzadaraq)* Məni çağırmışdınız?
- UTEŞİTELNİ Yox... Daha bəsdir hesabladın. O götürdüyün kartı daha qoy da... Afərin, qusar qazandı. Onu təbrik edin.
- (Hamısı bir yerdə qeyd edirlər. Qədəhlərini bir-birinə vuraraq, içirlər.)*
- UTEŞİTELNİ Deyirlər, dama uğursuzdur, amma mən inanmıram. Yadındadır, Şvoxnıyev? Sənin dediyin o dama əsmərdir? Haralardadır, görəsən, o nazlı yar? Yoxsa, pis yollara düşüb?! Kruqel, səninki uduzdu... *(İxarevə)* Sənin kağızın da uduzdu... Şvoxnıyev, səninki də... Qusarın kartları da yandı.
- GƏNC QLOV Bank, lənət şeytana, bank!

UTEŞİTELNİ Vay, gidi qusar, vay!.. Yüz min rubl? Necə? Gözlərinə bax, gözlərinə... Gözləri necə parıldayır?! Bu, təqdirəlayiqdir. Amma kral nədənsə çıxmır. Şvoxnıyev, bu da sənə dama... Götür, alman, götür, yeddiliyi də ye... Kartların əvvəlcədən təşkil olunduğuna daha şübhəm qalmadı. Kartlar nəticəsiz qaldı. Dəstədə, deyəsən, keşiş də yoxdur. Açıqı, təəccüblüdür. A... Budur o, budur, budur... Qusar yandı...

GƏNC QLOV Bank, lənət şeytana, bank!

UTEŞİTELNİ Dayan görək... İki yüz min rubl qurtardı. Əvvəlcə, pulu ver. Pulu verməmiş təzə oyuna başlaya bilməzsən.

GƏNC QLOV Bilirsiniz ki, hal-hazırda pulum yoxdur...

UTEŞİTELNİ Onda bir sənəd imzala.

GƏNC QLOV (*Çox fikirləşmədən*) Buyurun, hər şeyə razıyam.

UTEŞİTELNİ (*Qələmi uzadır*) Pulu almaq üçün etibarnaməni də bizə ver.

GƏNC QLOV (*Verir*) Buyurun...

UTEŞİTELNİ İndi bu kağızları imzala...

GƏNC QLOV (*İmzalayır*) Oynayaq da...

UTEŞİTELNİ Yooox... Əvvəlcə, pulu göstər.

GƏNC QLOV Hamısını ödəyərəm. Bundan arxayın ola bilərsiniz.

UTEŞİTELNİ Yox, pulu göstər.

GƏNC QLOV Bu elədiyiniz alçaqlıqdır.

KRUQEL Nə alçaqlıq?! Pulumuzu xilas elədik.

ŞVOXNYEV Görünən budur ki, sən bizim pullarımızı əlimizdən almaq üçün masaya oturmusan... Hamı bilir ki, pulsuz oturan yüz faiz udur...

GƏNC QLOV İstədiyiniz qədər faiz yazın... Mən hər şeyə razıyam. Sizə bu pulun iki qatını ödəyərəm.

UTEŞİTELNİ Sən bizə borc pul ver, biz də sənə istədiyini qədər faiz verək.

GƏNC QLOV (*Ümitsiz*) Yaxşı, eləysə, axır sözünüzü deyin. Oynamaq istəyirsiniz?

ŞVOXNYEV Pulu göstər, elə bu dəqiqə başlayaq.

GƏNC QLOV (*Cibindən silah çıxarır*) Eləysə, sağ olun, cənablar. Mənimlə bir də görüşə bilməyəcəksiniz. (*Qaçaraq çıxır*)

UTEŞİTELNİ Nə olub? Dəli olmusan? Özünə bir şey eləyəcək... (*Dalınca çıxır*)

İXAREV Bu axmaq adam intihar eləmək fikrinə düşməsin?!..

ŞVOXNYEV Cəhənnəm olsun, neyləyirsə, eləsin!..

İXAREV Başımız bəlaya düşməsin...

KRUQEL Bu da ola bilər, ha!..

(*Uteşitelni Qlovun silah tutan əlini tutub, içəriyə, sanki, sürüyə-sürüyə gətirir.*)

UTEŞİTELNİ Nədir? Nə olub? Dəli olmusan, qardaş? Eşidirsiniz, cənablar, silahı ağzına soxmağa çalışırdı.

ŞVOXNYEV Utan, utan...

İXAREV Ayıbdır.

UTEŞİTELNİ Ayıb olsun sənə...

ŞVOXNYEV İnsafın olsun. Biz də elə bilirdik ki, sən ağıllı adamsan. Bu cür boş şeydən ötrü intihar eləmək istəyirsən.

İXAREV Qumarda hər uduzan intihar eləyəydi...

ŞVOXNYEV Onda gərək bütün Rusiya intihar edərdi...

KRUQEL Hər oyuna oturan mütləq udmaz ki...

İXAREV Məğlubiyyət də bir qürurdur. Bir özün fikirləş, belə olmasaydı, heç kim pul qazanmazdı.

UTEŞİTELNİ Sən də gələcəkdəki məşhurluğu, qüruru fikirləşməyən adamsanmış. Bilirsən, indi sən uduzmaqla nə qazanmısan?!

GƏNC QLOV Məni dəli hesab edirsiniz? Belə qazanc olur?

UTEŞİTELNİ Ay səni axmaq!.. Bunun bu cür olmağı, bilirsən, sənə alayda nə qazandırır? Digər qusarlar sənin haqqında nə deyəcəklər, bir fikirləş...

ŞVOXNYEV *(Başqa bir qusar kimi)* Budur... İki yüz min rublu qumar masasında basdıracaq qədər pullu Qlov gəlir.

İXAREV Avara Qlov...

UTEŞİTELNİ Səni əllərinin üstündə gəzdirəcəklər.

GƏNC QLOV *(Coşur)* Daha heç nə vecimə deyil... Var olsun qusarlar!

ŞVOXNYEV Bravo!..

İXAREV Var ol!

UTEŞİTELNİ Var olsun, qusarlar! Şampan!
(Aleksey içəri girərək, şüşələri uzadır)

GƏNC QLOV *(Əlində qədəh)* Yaşasın qusarlar!

ŞVOXNYEV Urra!..

KRUQEL Var olsun qusarlar!

GƏNC QLOV *(Əlindəki qədəhi masaya qoyur)* Fəlakətin ən böyüyü yadımızdan çıxıb... Evə necə gedəcəyəm? Atam... *(Əli ilə*

başını tutur) Atam...

UTEŞİTELNİ Fikirləşdiyən şeyə bax...

ŞVOXNYEV Bir çarə tapılar...

UTEŞİTELNİ Atanın yanına niyə gedirsən ki?! Getmə...

GƏNC QLOV Necə olar?

UTEŞİTELNİ Birbaşa alaya gedərsən... Biz sənə uniforma pulu verərik... Şvoxnıyev, qardaş, iki yüz rubl verək, gedib bir az da əylənsin. Bir az əvvəl gördüm, çöldə bir əsmər var... Elə deyil?

GƏNC QLOV Nə olursa, olsun, çölə çıxıb, basqın eləyib, əsmər gözəli alacağam...

UTEŞİTELNİ Şvoxnıyev, bu cavan oğlana iki yüz rubl ver...

İXAREV Mən verərəm, gedib əylənsin...

GƏNC QLOV *(Aldığı pulu yelləyir)* Şampan!

BİRLİKDƏ Şampan!

GƏNC QLOV Var olsun qusarlar!

UTEŞİTELNİ Bilirsən, ağıma nə gəldi?! *(Şvoxnıyevə)* Bizim alayda eləyirdilər e, onu əllərimizin üstünə qaldırıb, yelləyək... Hə, tutun... Yaşasın!..

(Hamısı bir yerdə yaxınlaşırlar. Əllərindən, ayaqlarından tuturlar, mahnı oxuya-oxuya Qlovu havada yellədirlər.)

Biz səni qəlbən sevirik,
Öləmə kimi yanımızda ol.
Sən varsan ürəklərimizdə,
Biz səni ata sayırıq.

GƏNC QLOV *(Əlindəki qədəhi qaldırır)* Var olsun!

- BİRLİKDƏ Var olsun!..
- (Qlovu yerə qoyurlar. Qlov əlindəki qədəhi yerə tullayıb, sındırır. Hamısı da eyni şeyi edir. Bəzisi yerə, bəzisi də çəkməsinin dabanına vuraraq, qədəhləri sındırırlar.)*
- GƏNC QLOV Düz əsmər gözəlin yanına gedirəm.
- UTEŞİTELNİ Biz dalınca gələ bilmərik?
- GƏNC QLOV Yox, heç kim gələ bilməz. Belə bir şeyə cəhd edən olarsa, qılıncımla bölərəm.
- UTEŞİTELNİ İgidi gördünüz? Şeytan kimidir, həm odlu-alovludur, həm də qısqanc... Bundan yaxşı qəhrəman olacaq... Yaxşı, di get... Səni saxlayan yoxdur ki... Gülə-gülə...
- GƏNC QLOV Tanrıya əmanət olun!
- ŞVOXNYEV Sonra gəlib, bizə də danış.
- (Qlov gedir)*
- UTEŞİTELNİ Hələ ki, onunla nəvazişlə rəftar edək... Çünki pulu hələ almamışıq... Pulu alandan sonra cəhənnəm olsun...
- ŞVOXNYEV Pulu almağımız uzansa... Qorxuram...
- UTEŞİTELNİ Hə, yaxşı olmaz... Bu işlərin dalınca düşmək lazımdır. Hara getsən, eyni şeydir. O birinin, bu birinin ovucuna bir şey basmasan, bu işlər alınan deyil... Öyrəşilmiş şeylərlə barışmaq lazımdır.
- İXAREV Əşşi, qaz gələsi yerdən toyuğu əsirgəməzlər... Üç-beş rubl verərik, vəssalam.
- ZAMUXRIŞKİN *(Başını qapıdan uzadır. Əynində köhnə bir frak var)* Bağışlayın... Aleksandr Mixailoviç Qlov burdadır?
- ŞVOXNYEV Neyləyəcəksiniz?

ZAMUXRIŞKİN Onu bir məsələ ilə bağlı görmək istəyirəm. Pulu almaq üçün...

UTEŞİTELNİ Siz kimsiniz?

ZAMUXRIŞKİN Zamuxrişkin. Əmlak fondunun məmuru...

UTEŞİTELNİ Doğrudan, cənab?! Çox xahiş edirəm, buyurun, əyləşin. Bu işlə biz də əlaqəliyik... Qlovla aramızda dostyana müqaviləmiz var. Bu cənablar sizi razı salarlar... Amma problem burdadır ki, pulu fondan vaxt itirmədən almaq lazımdır...

ZAMUXRIŞKİN Elədir, amma bu pulun iki həftədən əvvəl verilməsi mümkün deyil.

UTEŞİTELNİ Aaaa... Bu, yaman gecdir... Deməli, unudursunuz ki, sizi də razı salacağım.

ZAMUXRIŞKİN Heç unudaram?! Elə ona görə iki həftəyə qədər deyirəm də... Yoxsa, bu işdən ötrü siz üç həftə get-gələ düşə bilərsiniz. Pul bir həftə yarımından sonra gələcək. İndi fondada bir qəpik də olsun pul yoxdur... Keçən həftə yüz əlli min rubl almışdıq. Hamısını payladım. Fermalarını ipotekaya qoyan üç sahibkar fevral ayından bəri gözləyir...

UTEŞİTELNİ Bəlkə, bu işlər başqaları üçün belədir... Amma biz dostuq... Sizinlə daha yaxından tanış olmalıyıq... Nə deyirsiniz? Adınız nədir? Fentefley Perpentiyeviç?..

ZAMUXRIŞKİN Psoy Staxiç Zamuxrişkin...

UTEŞİTELNİ Təxminən, hamısı eynidir. Hə, Psoy Staxiç, indi mənə diqqətlə qulaq asın... Sizinlə iki köhnə dost kimi danışaq... Hə, nə deyirdim?.. Hə... Necəsiniz? İşlər necə gedir? Vəzifənizdən razısız?

ZAMUXRIŞKİN Bildiyiniz kimi... İşləyirik...

- UTEŞİTELNİ Gəliriniz necədir? Bu cür işlərdə, necə deyilir?.. Yəni, xülasə, çox pul alırsınız?
- ZAMUXRIŞKİN Başqa cür necə dolanmaq olar?!
- UTEŞİTELNİ Fondunuzda başqa nə var-nə yox? Düzünü deyin, ordakıların hamısı rüşvətxordur?
- ZAMUXRIŞKİN Deyəsən, məni ələ salmağa başlamısınız... Yazıçılar da rüşvətxorları ələ salırlar. Amma bunu unudurlar ki, bizdən yuxarıdakı vəzifə sahibləri də bizdən dala qalmırlar... Məsələn, siz cənablar, rüşvətin adını dəyişdirirsiniz, məsələn, yardım yığırsınız, amma sonrasını Tanrı bilir... Məncə, bu da bir rüşvətdir... Amma bir atalar sözü var: "özünə umac ova bilməyən başqasına ərişdə kəsir". Bu da onun kimidir.
- UTEŞİTELNİ Aydındır, məsələ namus olanda, inciyirsiniz...
- ZAMUXRIŞKİN Namus məsələsi çox həssas məsələdir... Bunda inciyəsi nə var ki?! Mən dünya görmüş adamam...
- UTEŞİTELNİ Sizinlə dost kimi danışaq, Psoy Staxiç... Özünüz necəsiniz? Səhhətiniz necədir? Vaxtınızı necə keçirirsiniz? Arvadınız, uşaqlarınız var?
- ZAMUXRIŞKİN Tanrıya şükürlər olsun!.. Bizə çox görmədi... İki oğlum orta məktəbə gedib-gəlir... İkisi isə hələ balacadır. Biri tumançaq qaçır. Ən kiçiyi isə təzəcə iməkləməyə başlayıb.
- UTEŞİTELNİ Xərcləri də ağırdır...
- ZAMUXRIŞKİN Olduqca...
- İXAREV Tanrı köməyiniz olsun!.. Məmur maaşı ilə dolanmaq çətidir.
- UTEŞİTELNİ Bəs, sizin uşaqlar əlləri ilə belə-belə (*əli ilə, sanki, pul almış kimi hərəkətlər edir*) eləməyi bacarırlar?
- ZAMUXRIŞKİN (*İynə batmış kimi yerindən sıçrayır*) Gördünüz, yenə başladınız.

- UTEŞİTELNİ Zıyanı yoxdur... Bunların hamısı dostluqdan qaynaqlanır. Bunda inciyesi nə var ki?! Aramızda yad adam yoxdur... Eh, Psoy Staxiç!.. Tez bir qədəh şampan gətir. Görürsünüz, sizinlə ən yaxın dost kimi danışıyıq. Bir gün biz də sizə qonaq gələcəyik...
- ZAMUXRIŞKİN (*Qədəhi əlinə alır*) Buyurun, cənablar. Sizə bir söz deyim? Mənim evimdə olan çayı qubernatorun evində içə bilməzsiniz.
- UTEŞİTELNİ Hansısa tacirdən hədiyyə almısınız?
- ZAMUXRIŞKİN Bəli. Çinin Kyaxta şəhərindən gətirilən bir çaydır.
- UTEŞİTELNİ Sizə tacirlərin də işi düşür?
- ZAMUXRIŞKİN Açıq, tacirlər bu işlərdə daha çox öz ağılsızlıqlarının cəzasını çəkirlər. Bilmirəm, tanıyırsınız, ya yox, sahibkar Frakasov var. Bu adam fermasını, mülkünü yatırır. Hər şey qaydasındadır. İkinci gün qalır pulu almaq. Bu tacirlə, bilmirəm, nə işisə qurmaq üçün şərik olublar... Əlbəttə, bunun bizə aidiyyəti yoxdur. Onsuz da bu iş bizim şöbəyə aid deyil. Amma tacir hər qarşısına çıxana sahibkarla şərik olacağını, ondan pul gözlədiyini hər yerdə deməyə başlayıb... Deyirlər, yerin də qulağı var. Dedikləri, bizim qulağımıza qədər gəlib çatıb. Biz də bundan istifadə edərək, yanına bir adam göndərüb, iki min rubl yollamağını, yollamasa, daha çox gözləyəcəyini çatdırdıq. Zavoduna da qazanlar, avadanlıqlar gəlmişdi... Amma ilkin ödəniş verməli idi... Tacir baxdı ki, balaca bir çubuqla bir ağacı aşırmaq mümkün deyil, iki min rublla hərəmişə bir kiloqram çay verdi... Dilini dinc saxlamasaydı, onu da verməzdi...
- UTEŞİTELNİ Yaxşı, indi mənə qulaq asın. Bizim işimizə baxaq... Sizi razı salacağıq. Siz də ordakı rəhbərlərinizlə dil taparsınız... Amma Tanrı xatirinə, işi bir az tezləşdirə bilməzsiniz?
- ZAMUXRIŞKİN Narahat olmayın... Əlimizdən gələni edəcəyik... Amma sizə bunu deyim ki, istədiyiniz qədər tez olmaz... (*Ayağa qalxır*) Allah bilir, fondada bir qəpik belə yoxdur. Amma yenə də məşğul olacağıq.

- UTEŞİTELNİ Bəs sizi orda necə tapacağıq?
- ZAMUXRIŞKİN Psoy Staxiç Zamuxrişkin deyə soruşarsınız... Tanrıya əmanət olun!.. *(Yeriyir)*
- ŞVOXNYEV Bura baxın... Nə olar, bu işi həll edin.
- UTEŞİTELNİ Çox xahiş edirik.
- ZAMUXRIŞKİN *(Çıxanda)* Dedim axı, çalışacağıq.
- UTEŞİTELNİ Lənətə gələsən!.. Bu iş çox uzanır. Yox, bu, belə olmaz... Puldən keçmək lazımdır. Ona bir üç yüz rublcuk verək... Bir də gördünüz, tezləşdirdi... *(Qaç-a-qaça çıxır)*
- ŞVOXNYEV Pulu tez alsaq, yaxşı olar.
- KRUQEL Onu yola gətirə bilsəydi...
- İXAREV Nə olub, yoxsa, qaçan işiniz var?!
- UTEŞİTELNİ Ay səni lənətə gələsən!.. Dörd gündən tez eləyə bilmir... Başımı divarlara vurub yarım?..
- İXAREV Nə danışırırsınız? Niyə belə tələsirsiniz? Dördcə gün bu qədər vacibdir?!
- ŞVOXNYEV Əsas problem də burdadır da, dostum... Dörd gün gözləmək bizim üçün fəlakət olar.
- UTEŞİTELNİ Gözləmək? Məgər bilmirsən ki, bizi hər saat, hər dəqiqə Kazanda gözləyirlər?! Hə, bunu sənə deməmişik. Ordakı dostlardan bir məktub gəlib... Yazıb ki, bir az pul tapıb tezliklə gəlməliyik. Bir tacir altı yüz min rublluk dəmir gətirib... Çərşənbə axşamı satış prosesi yekunlaşacaq... Heç bir problemsiz pulları alacaq... Dünən də bir nəfər yarım milyon rublluk çətənə ilə gəlib...
- İXAREV Bəs bundan nə çıxacaq?

- UTEŞİTELNİ Nə çıxacaq?! Deyəsən, xəbərin yoxdur ki, qocalar hamısı evlərində oturub, oğullarını göndərirlər.
- İXAREV Hamısı Qlov kimi olmaz ki...
- UTEŞİTELNİ Sən Çin İmperatorluğunda yaşayırsan? Tacirlər uşaqlarını necə tərbiyə edirlər? Tacir uşağı ya heç nə bilməməlidir, ya da əsilzadələrin bildiyini bilməlidir... Başa düşürsən?
- İXAREV Bu, təmiz işdir?
- UTEŞİTELNİ Təmiz də sözdür?! Təmiz olmasa, bizə niyə xəbər versinlər?! İndi bizim üçün hər dəqiqə qiymətlidir.
- İXAREV Onda burda niyə dayanırıq? Həmişə birlikdə hərəkət eləməyə söz verməmişdik?!
- UTEŞİTELNİ Qulaq as mənə... Sənin hələ ki, tələsən işin yoxdur... Sənin səksən min rublun var. Bu pulu bizə ver. Biz də sənə Qlovdan aldığımız sənədləri verək. Sən zəmanət olaraq, yüz əlli min rubl alırsan, yəni bu, o deməkdir ki, düz iki qatını alırsan. Beləcə, bizi də iki qat məmnun eləmiş olursan. Beləliklə, bizim də ehtiyacımız qarşılanmış olur. Sən də asan yolla pulunun iki qatını qazanmış olursan... Necə olsa, ən uzağı dörd gündən sonra bu pulu alacaqsan...
- İXAREV Niyə də verməyim?! Buyurun, dostluğumuzun nə qədər güclü olduğunu sübut etmək üçün sizə bu pulu verirəm. *(Siyirtməni açır, içindən bir dəstə kağız pul çıxarır)* İstəyirsinizsə, sayın...
- UTEŞİTELNİ Nə ehtiyac var?! Sən də bu sənədləri götür... İndi gedib Qlovu bura gətirəm. Hər şeyi qaydasında edək. Kruqel, pulu mənim otağıma apar... Al, sənə qutunun açarını da verim... *(Kruqel çıxır)* Bu işləri bitirib, gecə yola çıxma bilsəydik, nə yaxşı olardı... *(Gedir)*
- İXAREV Elədir, elədir, bu işdə bir dəqiqə belə, itirmək olmaz.
- ŞVOXNYEV Sənə də məsləhət görürəm ki, burda çox qalmayasan. Pulu alan kimi Kazana, bizim yanımıza gəl... Heç bilirsən, iki yüz

min rublla nələr eləmək mümkündür?!.. Bir dayan, Kruqelə vacib söz deməliydim... Bir az gözlə, bu saat qayıdıb, Kazandakı mehmanxananın ünvanını sənə yazdıracağam...
(*Tələm-tələsik çıxır*)

İXAREV

(*Böyük bir sevinclə*) Qavryuşka!.. (*Qavryuşka yarıyuxulu daxil olur*) Yatma, qulaq as... İnanılmaz bir şey olub... Səhər cibimdə səksən min rublum vardı, indi isə iki yüz min rubl... Nə buyururlar?.. Bir çoxları üçün bu pul illərlə işləyib əldə eləyə bilməyəcəyi bir puldur... İllərlə işləməli, fədakarlıq eləməli, böyük əzablar çəkməlidir. Mənsə, bir saat, bəlkə də bir dəqiqə içində iki yüz min rubl aldım... Dilə asan gəlir... İndiki zəmanədə hansı zavod, hansı ferma iki yüz min rubl gəlir gətirir?.. İndiyə qədər mən belə qalsaydım, nə olardı? Hələ də məhəllə nümayəndəsi ilə, kəndlilərlə vaxt keçirəcəkdim... Kirayə pulu olan üç min rublu yığacağam deyə, zülm çəkəcəkdim. Bundan belə, özümü sığortaladım... Peterburqa getmək istəsəm, gedərəm. Orda teatrları, zərbxanaları görərəm. Sarayın qarşısından keçərəm... İngilis üslubunda olan bağçada gəzərəm... Ordan da Moskvaya gedərəm... Günorta yeməklərini "Yar" yeməxanasında yeyərəm... Paytaxtdakılar kimi geyinərəm... Onların səviyyəsində bir insan olub, vəzifəmi yerinə yetirərəm. Bunların hamısına səbəb olan şey nədir? Kimə borcluyam? Bu hiylə deyilən şeyə... Yaşamaq üçün hiylə də lazım deyil? Hiyləsiz hansı iş görülmə bilər? Əslində, bu, diribaşlıqdır. Məsələn, mən bu işlərin bütün incəliklərini bilməsəydim, bu pulu necə qazana bilərdim? Onda onlar mənə aldadardılar... Necə ki, aldatmaq istəyirdilər. Amma qarşılarındakı adamın adi bir adam olmadığını başa düşəndə, məndən kömək görmək üçün ətrafına yığıldılar. Ağıllı olmaq çox yaxşı şeydir. Bu incəlikləri bilmək lazımdır. İncəlik və zövqlə yaşaya bilmək hamını aldatmaqla yanaşı, özünü aldatmamaqla qazanılır. Bax, əsil hədəf, əsil problem də budur...

GƏNC QLOV

(*Qaçaraq içəri girir*) Hardadır onlar? Otaqları bomboşdur.

İXAREV

İndi burda idilər... Bir neçə dəqiqə bundan qabaq çölə çıxdılar.

GƏNC QLOV Necə?.. Səndən pulu aldılar?

İXAREV Hə... Mənim onlarla işim bitdi, indi iş sənlikdir.

ALEKSEY *(Daxil olur. Qlova)* Cənabları soruşurdunuz?

GƏNC QLOV Bəli...

ALEKSEY Getdilər, cənab.

GƏNC QLOV Necə? Getdilər?

ALEKSEY Bəli, cənab... Yarım saat qabaq atları hazırlatdırmışdılar. Faytonları bayırda hazır gözləyirdi... Bir az əvvəl, elə bil ki, içəridə yanğın baş veribmiş kimi tələm-tələsik aşağıya düşdülər və faytona minib, ətrafı toz-dumana qarq edərək, gözdən itdilər... Yəqin ki, harasa tələsirdilər...

GƏNC QLOV *(İki əlini dizlərinə döyərək)* İkimizi də aldatdılar...

İXAREV Sən nə sayaqlayırsan?! Uteşitəlni bir azdan bura gələcək. Borcları ödə...

GƏNC QLOV Nə borc?.. Çətin alarsan... Qulağının dalını görərsən. İkimizi də axmaq yerinə qoyub, aldatdıqlarını hələ də başa düşməmişən?

İXAREV Nə axmaq-axmaq danışırsan?!.. Deyəsən, hələ də içkilisən...

GƏNC QLOV Yatırsan... Nökərin kimi ayaq üstə yatırsan. Oyan, əzizim, oyan. Elə bilirsən, mən Qlovam? Məndən Qlov olanda, səndən də Çin İmperatoru olacaq...

İXAREV *(Həyəcanlanır)* Nə danışırsan? Sənin atan və...

GƏNC QLOV O qoca? O, mənim atam zad deyil... Onun adı Qlov deyil, Krinitsındır. Adı da İvan Klimiç... Özü də onların dəstədəndir...

İXAREV Mənə bax... Düzünü de. Sonra qarışmaram, ha... Belə şeylərlə zarafat eləmək olmaz...

- GƏNC QLOV Nə zarafat?! Mən də bu işin içində idim... Mənə üç min rubl verməli idilər... Məni də aldatdılar...
- İXAREV *(Qəzəbli, yaxınlaşır)* Sənə deyirəm ki, mənimlə zarafat eləmə. Məni dəli yerinə qoymusan? Bəs etibarnamə? Bəs Əmlak fondu? Sonra bura gələn əmlak məmuru Zamuxrışkin? İndi onun yanına adam göndərə bilmərik?
- GƏNC QLOV O da məmur filan deyil... Onların dəstəsindən olan təqaüdə çıxmış kapitandır. Soyadı da Zamuxrışkin deyil, Murzafeykindir... Qaldı ki, Uteşitəlni, onun da əsil adı Flor Semyonoviç Bonevdir... Yaxşı fikirləş, bu adı xatırlayacaqsan... Əvvəllər dramaturq idi... Elə bu oyunu da o qurub.
- İXAREV Bəs sən kimsən? Cinsən, şeytansan?!
- GƏNC QLOV Mən də sənə kimi namuslu bir adam idim. Mənim pullarımı da əlimdən bu masada aldılar... Əynimdə köynək belə, saxlamadılar... Belə olan halda, mən neyləyə bilərdim?! Acından öləsi deyildim ki... Səni aldatmaq üçün onlara kömək eləmək şərti ilə üç min rubl müqabilində razılaşmaq məcburiyyətində qaldım... Görürsən, necə namuslu adamam?!.. Sənə hər şeyi açıb danışdım...
- İXAREV *(Hirsiyə yaxasından yapışıır)* Ay səni fırldaqçı!..
- ALEKSEY *(Kənara çəkilib)* Deyəsən, iş dava ilə qurtaracaq... *(Qapının qabağına qaçır)*
- İXAREV *(Yaxasından tutub sürüyərək)* Yeri... Yeri...
- GƏNC QLOV *(Müqavimət göstərərək)* Hara, hara gedirik?..
- İXAREV Hara?.. Ədalət qarşısına... Məhkəməyə...
- GƏNC QLOV Belə bir şey eləməyə haqqın yoxdur.
- İXAREV Niyə? Nə üçün? Günün günorta çağı... Fırldaqçılıqla... Pulumu oğurlamaq, hə?!.. Sən görürsən... Həbsxanaya düş,

orda haqqımın olub-olmadığını deyərsən. Hələ dayan, bu fırldaqçılar dəstəsini tutsunlar, onda xoşniyyətli adamları qarət eləməyin nə demək olduğunu başa düşərsiniz... Qanun... Qanun... Səni qanunun caynağına təslim edəcəyəm...

GƏNC QLOV Amma sən də onlarla bir olub, mənim pullarımı ələ keçirmək istədiniz. Deyəsən, bu, yadımdan çıxıb... Kartlar, oyun kartları sənın zavodunda istehsal olunub... Yox, dostum, buna haqqın yoxdur.

İXAREV *(Əlini alınına vurur)* Lənətə gələsən!.. İlahi, bu, nədir belə?!.. *(Təqətsiz formada stulda oturur. Qlov o dəqiqə qaçır.)*

GƏNC QLOV *(Birdən başını uzadaraq)* Fikir vermə. Heç olmasa, dərdlərini bölüşmək üçün sənın Adelaida İvanovnan var. *(Qaçır)*

İXAREV Adelaida İvanovnanı lənətə gəlsin! *(Dəstəni alıb, yerə çırpır. Kartlar hər tərəfə uçuşurlar.)* Yer üzündəki insanların üzünü qızardacaq məharətlə oynanılmış bir oyundur... Necə dəqiqliklə... Ata, oğul, məmur, alman... Haqqımı tələb eləmək üçün heç şikayət də edə bilmirəm. Bircə ipucu belə qoymadan çıxıb getdilər.

ALEKSEY *(Daxil olur. Eşidib)* İpucu qoyublar, cənab...

İXAREV Hardadır? Hanı?

ALEKSEY Nijniyə getdiklərini bilirəm. Hətta hansı mehmanxanaya gedəcəkləri belə, bilirəm.

İXAREV Nə danışırısan?.. Hardan bilirsən?

ALEKSEY Danışanda eşitmişəm.

İXAREV Aleksey, onlar sənın yanında danışmayacaq qədər ağıllı adamlardır.

ALEKSEY Qapıdan qulaq asmaq da bizim məharətimizdir, cənab. Qalacaqları otağın nömrəsini belə, bilirəm...

- İXAREV Sən nə danışırsan?!
- ALEKSEY Ümitsiz olmağınız üçün heç bir səbəb yoxdur... Pulu onlardan alandan sonra, mənə beş min rubl verərsiniz?
- İXAREV Niyə Nijnini seçdiklərini indi daha yaxşı başa düşürəm. Orda yarmarka var... Yarmarkanın altını-üstünə çevirib, rubllarımın axırına çıxacaqlar... Ağıllı alçaqlardır...
- ALEKSEY Tez tərپənsək, buna fürsət tapa bilməyəcəklər, cənab... İzin verin, faytonu hazırladım...
- İXAREV Necə geri alacağıq? Elə ağıllı adamlardır ki... Heç şikayət belə, edə bilmirəm.
- ALEKSEY Çıxmayan candan ümid kəsilməz, deyiblər türklər... Siz razılıq versəniz, arxası gələcək, cənab... Hə...
- İXAREV Cibimdə bircə rubl belə, yoxdur... Yola necə çıxacağıq?
- ALEKSEY *(Qoynundan bir dəstə çıxarır)* Sizə borc verərəm...
- İXAREV Sən ağıllı adama oxşayırsan, Aleksey... De görək, niyə məhz beş min rubl istəyirsən, dörd min, ya da altı min yox?
- ALEKSEY İki küçə o tərəfdə 20 otaqlı bir mehmanxana satılır... Qiyməti də on min rubldur. Sizdən alacağım beş min rublla özümdəkini bir yerə qoysam, mehmanxananı ala bilərəm... On iki ildir öyrəndiklərimi orada – öz otelimdə tətbiq edə bilərəm. Bir də yanımda işsiz qardaşım da var. Bütün istəyim budur.
- İXAREV Ağılıma batdı... Yatma, Qavryuşka... Get faytonu hazırla... *(Qavryuşka yuxulu-yuxulu gedir)* Bəs pulumu ala bilməsək? Onda səndən aldığı borcu da ödəyə bilməyəcəyəm.
- ALEKSEY Canınız sağ olsun, cənab. Hətta onda mənim mehmanxana alma işim də batar və beləliklə, yarmarkanı da gəzərik... Bir yerdə... Amma pulu geri alacağıq... Çünki bu mehmanxana mənim yeganə şansımıdır... Onlara elə bir oyun oynayacağıq ki, onlarınkindən qat-qat yaxşı olub, geridə qoyacaq... Gedək,

cənab... Yol boyu sizə kələyimi danışaram... Əskik-üsküyünü də siz tamamlayarsınız... Türklər necə deyib: "bir əlin nəyi var, iki əlin səsi var"...

PƏRDƏ

İKİNCİ HİSSƏ

Uteşitelni, Şvoxnıyev, Qoca Qlov, Kruqel və Zamuxrışkin daxil olurlar.

- UTEŞİTELNİ Çatdırdın?
- ZAMUXRIŞKİN Çatdırdım.
- UTEŞİTELNİ Kimə?
- ZAMUXRIŞKİN Administratora...
- UTEŞİTELNİ Nə dedin?
- ZAMUXRIŞKİN Otağımıza heç kim gəlməsin.
- UTEŞİTELNİ Minnətdaram, Zamuxrışkin...
- ZAMUXRIŞKİN Bilirsən ki, mənim adım Murzafeykindir...
- ŞVOXNYEV Zamuxrışkin daha yaxşı ad deyil?..
- ZAMUXRIŞKİN Yalandan da olsa, bir məmurun adından istifadə etmək heç də ürəkaçıcı olmur. Həmişə Murzafeykin olmağı Zamuxrışkin olmaqdan üstün tutaram...
- UTEŞİTELNİ Faytonda yol boyunca içimiz çalxalansa da, açığı, buna dəydi... Artıq səksən min rublumuz var. (*Şampan partladır*) Bunun şərəfinə içmək lazımdır, cənablar. Böyük bir işin öhtəsindən gəldik. Üç illik birliyimiz bu işlə məhsuldar zirvəsinə çatmış oldu. İxarev elə də axmaq deyildi... Ən azından bizi aldatmağa cürət eləmişdi. Bir də açığı ona

axmaq desək, biz – ona kələk gələnlər öz qiymətimizi cılızlaşdırmış olmaıq?! Hamınız, siz, dostum, Krınitsın, siz, dostum Şvoxnnyev və siz dostum, Zamuxrışkin...

ZAMUXRIŞKİN Murzafeykin...

UTEŞİTELNİ Nə isə... Siz, dostum Murzafeykin, elə bacarıqla oynadınız, rollarınızı elə təbii yaşatdınız ki, deməyə söz tapa bilmirəm. Məşqini belə etməyə vaxt tapmadığımız kələyi yerindəcə yaranan təzə vəziyyətlər qarşısında təptəzə həllərlə finala aparmağınız məni çox təsirləndirdi... Açığı, gələcəyiniz baxımından da ümidləndirdi. Budur... *(Əlaqəsiz)* Teatrda aktyorun funksiyası bundan ibarətdir, cənablar...

ŞVOXNYEV *(Heyranlıqla)* Nəticənin təkəcə aktyorların uğuru kimi göstərilməsi haqsızlıq olmur? Şübhəsiz ki, biz vəzifəmizi yerinə yetirdik. Lakin kələyi hazırlayan dostumuz Uteşitelinin, yəni həqiqi adı ilə Bonevin, bir saat kimi işləyən uydurmasını bu uğurda o qədər də vacib deyilmiş kimi göstərməyi, görəsən, təvazökarlıqdan qaynaqlanmırmı?

UTEŞİTELNİ Məni utandırırısan...

ŞVOXNYEV Şübhəsiz ki, aktyorlar vacib vəzifə icraçılarıdır. Pyesin mətni – heç burda mətn də yox idi – nə qədər güclü olur, olsun, əgər işi görən adamlar zəifdirlərsə, uğurlu ola bilməzdi... Bununla razıyam. Lakin bunu unutmamaq olmur ki, aktyorlar nə qədər güclü olurlarsa, olsunlar, pis mətndən yaxşı nəticə alına bilməz. Ya da başqa sözlə desək, pyesin mətni uğursuzdursa, nəticə heç vaxt uğurlu ola bilməz. Buna görə də qədəhlərimizi dostumuz, keçmiş dramaturq, böyük, əlçatmaz ustadımız Bonevin şərəfinə qaldıraq. Şərəfinizə, dostum.

UTEŞİTELNİ Bu həssaslığa qədəh qaldırmaq lazımdır... Şərəfinizə...

KRUQEL Şərəfinizə!..

ZAMUXRIŞKİN Şərəfinizə!..

QOCA QLOV Şərəfinizə!..

(Qədəhləri bir-birinə vurub, içirlər)

UTEŞİTELNİ Şvoxnıyev dostumuzun teatrdan kənar bir adam olduğunu nəzərə alsaq, bu qədər gözəl bir cavab verəcəyinizi təsəvvür eləməzdim. Amma...

ŞVOXNYEV Özünüzə qarşı haqsızlıq edirsiniz. Üç ildir bir yerdə iş görürük. Əvvəli də var. Sizdən təsirlənməmək qeyri-mümkündür. Nə qədər də bəzən həddindən artıq deyilməklə bir yerdə beyinlərimizi davamlı olaraq, teatr fikri ilə doldurduğunuzu inkar edə bilməzsiniz ki...

UTEŞİTELNİ Təşəkkür edirəm. Amma siz təkəcə vəzifənizi yerinə yetirməmişiniz. Rolunuzu şərh eləmişiniz. Bu sözlərini təkrar edirəm, diqqətli olun, rollarınızı şərh eləmişiniz...

QOCA QLOV Təkəcə şərh eləmişik?

UTEŞİTELNİ İcazə verin, yaşlı-başlı Qlov... İzah edim... Bax, görürsünüz, sizə hələ də Qlov deyirəm... Amma əsil adınız Krinitsındır... Sizə Qlov deməyim sizin Qlovu çox yaxşı oynadığının sübutu deyil?

QOCA QLOV Yalandan da olsa, yaltaqlanmaq, açığı, yaxşı şey deyil.

UTEŞİTELNİ Bəs siz, dostum Murzafeykin?!.. Krinitsın kimi köhnə aktyor da deyilsiniz. Siz təqaüddə olan kapitansınız. İxarevin pullarını ələ keçirəndə, yaratdığınız rol ümumilikdə kiçik məmurların ümumi davranışlarından ibarət kimi görünə bilər. Bundan qabaq məmurluğun nə olduğunu bilmirdiniz ki... Düzünə qalsa, hamımız bilir ki, əsgərliklə məmurluq arasında da heç bir əlaqə yoxdur. Ona görə də Murzafeykin təkəcə oynamadı. Yox, cənablar... Yox... *(Fikrini cəmləşdirir. Əlləri ilə pul vermiş kimi edərək)* Elədiyim vaxt təkəcə rolunu oynasaydı, reaksiyası necə olardı? Bir neçə quru söz... Murza neylədi?.. Ürkdü... Baxın, ürkmək də çox vacib bir tamaşadır, cənablar... Buna görə də deyə bilərəm ki, sizin kimi güclü aktyorların olduğu bir teatr kollektivi ortalığa ölməz əsərlər çıxarardı...

(Digərləri Uteşitelniyə heyranlıqla qulaq asırlar.)

QOCA QLOV

(Silkələnir) Bunlar gözəl sözlərdir. Bir sözlə, bu işi alın açıqlığı ilə sona çatdırdıq. Bonev deyir ki, mən təqdirəlayiq idim. Ona sual edirəm, təqdirəlayiq olmayıb, necə olmalıydım ki?! Çünki pula çox ehtiyacım var... Ömrümün qalan hissəsini həqiqi bir bəy kimi yaşamal, ya da kasıblıq içində sürünməliyəm... Mən düz elədim və hamı kimi uğurla oynadım. Bu uğuru bizdəki aktyorluğa və ya qaşılıqlı tərəf müqabilliyi ilə əlaqələndirməkdənsə, pulsuzluqla əlaqələndirsək, mənə, daha düzgün olar... *(Coşur)* İllərlə teatrlarda aktyorluqla məşğul olmuşam. Hər rolumu, hörmətli Bonevin də dediyi kimi, analiz edərək, oynamışam. Axırında qocalanda nə oldu?! Bütün teatrların qapıları üzümə bağlandı və mən bu bandaya qoşulmaq məcburiyyətində qaldım...

UTEŞİTELNİ

Nə hisslər keçirdiyini başa düşürəm. Amma bizə banda deməyin haqsızlıq olmur? Biz, eynilə başqaları kimi pul qazana bilmək üçün bir yerə yığışan qrup deyilik? Bir sahibkardan nə fərqimiz var? Komandasını yaradıb, savadsız işçini bir qarın çörəyə işlətmək...

ZAMUXRIŞKİN

Elə bilirdim ki, bu təhlükəli fikirlərdən əl çəkmisən... Yenə başımızı bəlaya salacaqsan...

QOCA QLOV

(Öz dərdindəndir) Ən böyük tamaşamı oynamışam. Digər qoca aktyorlar kimi ən uğurlu rolumu dilənəndə oynayas deyildim ki... Bu, həqiqi bir həyat tamaşası idi... Əvəzində iyirmi min rubl kimi həqiqi pul qazanılacaqdı... Həm də hər gecə yox, bir dəfə oynayacaqdım... On səkkiz yaşındakı sevgilimlə də yalnız pulum olanda, bir yerdə ola bildiyimi xatırlatmağıma yəqin ki, ehtiyac yoxdur... Bu və başqa səbəblərdən də rolumu bircə dəfə analiz elədim, cənab Bonev... İki qat, üç qat analiz elədim. Bunu xüsusi fikir verin.

UTEŞİTELNİ

Açıq, sizdən gözlənilməz qədər gözəl yanaşmadır.

ŞVOXNYEV

Mənə elə gəlir, əziz dostumuz Kruqeli yaddan çıxardınız...

UTEŞİTELNİ

Yooox, ola bilməz... Kruqel yaddan çıxma bilməz. Düzdür, az danışdı. Elə bil, funksiyası az idi... Amma bunu unutmamalıyıq ki, səhnədə nizə tutanların da öz funksiyası (vəzifəsi) var. Düzünə qalsa, nizəni daşımaqdan danışmağa da çox fərq var. (*Ayağa qalxaraq tərifləyir*) Axmaq-axmaq, işara-işara süpürgə tutan kimi nizə tutmaq olmaz ki... Amma Kruqel neylədi?! Az danışdı, saz danışdı... Amma ağıllı olmamaqla yanaşı, rəvan və savadsız idi, lakin vəzifəsini fasiləsiz, problemsiz icra elədi. Rol oğurlamadı. Yəni ən böyük eyibi eləmədi. Qabağa düşməyə can atmadı. Bir nəfər kimi işini davam elətdirdi. Dostlar, teatrlarda belə sadə aktyorlara ehtiyac var... Çünki bu cür adamların başqa aktyorların uğurlarında xüsusi xidmətləri var. Pis olmasa, yaxşının qədri bilinər?!

KRUQEL

(*Utandır*) Təşəkkür edirəm!

UTEŞİTELNİ

Amma yadınızdadırsa, mənimlə olan dioloqunda – “xeyr, hamısı yox” deyəndə, işləri korlayırdı... Qaşlarımı çatan kimi, o dəqiqə özünü qaydaya yığıdırıb, funksiyasız, zəif və faydalı vəziyyətə qayıtmağı bilməyi hər cür tərifə layıqdır. İçək, dostlar!.. Bunların şərəfinə içilməlidir... Sağlığınıza!..

ŞVOXNYEV

Sağlığınıza!..

QOCA QLOV

Sağlığınıza!..

KRUQEL

Sağlığınıza!..

(*Qədəhləri bir-birinə vururlar. Zamuxrişkin yatır, görmürlər*)

QOCA QLOV

Bəlkə, artıq pulları bölüşək... Bilirsiniz ki, bir saatdan sonra Olqamla görüşəcəyəm...

UTEŞİTELNİ

Dayanın, cənablar... Yoxsa, bir-birimizə güvənmirik?!

QOCA QLOV

O, nə sözdür?! Mənə elə gəlir, məqsədin mənim kimi qocanı dərddən öldürmək deyil... İstəyirəm ki, bu, güvənməməkdən yox, pulsuzluqdan deyilən söz kimi qəbul edilsin.

ŞVOXNYEV

Pulsuz olan təkcə sən deyilsən. Gör nə gözəl söhbət edirik...

UTEŞİTELNİ Bu pulu bir işə qoymalıyıq. Ömrümüzün axırına kimi rahatlıqla, ləyaqətlə yaşaya biləcəyimiz bir işə qoyaq... Nə deyirsiniz?

QOCA QLOV Sizi bilmirəm, amma yetmiş yaşım var... Dörd ayaqlıya minməyimə o qədər az vaxt qalıb ki... Necə qoyum? Kimin üçün? Niyə?

ŞVOXNYEV Deyəsən, sevgilin olduğu yadından çıxır...

QOCA QLOV Mənə düşən iyirmi min rubl onun məndən ölənə kimi ayrılmamağını təmin edəcək.

UTEŞİTELNİ Bilmək olmaz, bir də gördün, yüz yaşına kimi yaşayırsan. Bu qədər ümitsiz olma. Əziz dostum, bunu da yadından çıxartma ki, adamı öldürən pulsuzluqdur.

QOCA QLOV Elə danışırısan ki, elə bil, pulsuzluqdan bir neçə dəfə ölmüsən.

UTEŞİTELNİ *(Eşitməməzliyə vurur)* Niyə tez-tez ölümdən danışırısan? Ölməyin üçün bir səbəb qalmayıb. Daha pulun var... Hətta sevgilin də var. *(Yumşaldığını görərək)* Bu səksən min rublu bölüşdürmək işin ən asan tərəfidir... Elə bu dəqiqə burda sayıb, hamıya haqqı olanı verərəm, vəssalam... Bəs sonra? Hazıra nazir olmaq olmaz... Uzun müddət üçün fikirləşmək lazımdır, cənablar... Əməlli-başlı kapital qoymalıyıq... *(Birdən)* Pul qutusu hardadır?

(Hamı qorxur)

UTEŞİTELNİ Yuxarı çıxartmısınız?

ZAMUXRIŞKİN *(Belə, oyanıb)* Mən... Gətirməmişəm...

ŞVOXNYEV Bu vəzifə mənə verilməmişdi...

KRUQEL Axırncı dəfə Krinitsının əlində görmüşəm...

QOCA QLOV Aman Tanrım!..

UTEŞİTELNİ Bu siyirtmənin gözüne baxın... Bəs olmasa?.. Yaddan çıxıb faytonda qalsa... Çoxdaan... Bura Rusiyadır... Bura Rusiyadır...

(Heç kim baxmağa cürət eləmir.)

QOCA QLOV Nə olar, axırını ümidlərim də puç olmasın...

UTEŞİTELNİ *(Qaçıb, siyirtmənin gözünü açır, rahatlayır)* İlahi, bu, necə zarafatdır?!

ŞVOXNYEV *(Qloovun üstünə düşür)* Qutunu yuxarı sən çıxartmışan. İndi daha yaxşı xatırladım... Yoxsa, bizə kələk gəlmək istəyirsən?!

QOCA QLOV Axmaq-axmaq danışma. Mən pulumu istəyirəm... Haqqımı istəyirəm...

UTEŞİTELNİ Sakit olun, cənablar... Rubllarımız burdadır, bu qutunun içində... Paylaşası vaxt, az qalır ki, hamı kimi dava edək... Bu, heç bizə yaraşar?!

ŞVOXNYEV Fikri-zikri pulu götürüb, aradan çıxmaqdır... Ay adam, sən heç sonranı fikirləşməmişsən?..

QOCA QLOV Mənim kimi ağsaqqalla adam deyə bilməzsən...

ŞVOXNYEV Yaxşı onda, "cüdəm"...

UTEŞİTELNİ Cənablar, bir az soyuqqanlı olaq... Bir unutqanlıq əsəblərinizi tarıma çəkməsin. Ortada bölüşəsi nəyimiz var? *(Qloovun şübhələndiyini görərək)* Yəni bu səksən min rubldan başqa... Müzakirə edək, məsləhət bilməsəniz, bölüşərik, vəssalam... Hamı öz yoluna gedər... Amma yadınızdən çıxartmayın ki, bu pulu ortaq işimizlə qazanmışıq...

QOCA QLOV Mən demədim ki, müzakirə eləməyək...

UTEŞİTELNİ Uzatmağın bir mənası yoxdur... Məsləhət görürəm ki, bir dəri zavodu açaq... Cənablar, dəri olduqca bahalı maldır...

Emal olunmağı, satılmağı, xüsusən, qışı uzun müddət davam edən ölkədə davamlı olacaq. Qarşımızda da qış var...

- QOCA QLOV Bir dənə palto almaq əvəzinə, zavod açmaq istəyini başa düşə bilmirəm.
- KRUQEL Mən çoxluğa tabeyəm. Bu kollektiv uğurdan sonra tək uğur qazana bilməyəcəyimi daha yaxşı başa düşdüm.
- ŞVOXNYEV Əhsən!..
- QOCA QLOV Kruqelin son sözlərinə qoşuluram. Amma yenə də təkid edirəm... Mən qoca adamam... Investisiyanın axırını gözləyib, öz pulumu riskə atmaq istəmirəm... Düzünü desəm, istifadə olunmayan dərinin iyi dözülməz olur...
- ZAMUXRIŞKİN Bonev nə deyirsə, ona qoşuluram.
- UTEŞİTELNİ Krnitsının da son sözlərinə mən qoşuluram. Bu cür işlərə girməyək... Bizim kimi təmiz adamlara tərtəmiz işlər yaraşır... Düzünə qalsa, fabrikin işində işçilərlə məşğul olmaq çətinidir... Bir vaxtlar inanmaq qəflətinə düşdüyüm bir dəstə təhlükəli görüş artıq qarımızı əməlli-başlı döyməyə başlayıb. Rusiya silkələnir, cənablar... Yoxsa, peşman olmaqla, səhv eləmişəm?!.. Gələnin yanında olmaq ən düzgün seçim deyimi?.. Yoxsa, əlimizdəki pulu inqilabçı təşkilatlara köçürməklə daha düzgün qərar vermiş olarıq?!.. Təşvişə düşməyin, cənablar... Səsli fikirləşirəm...
- ZAMUXRIŞKİN Səsli və ya səssiz – bunları bir də eşitməyim. Zabitliyimdən olmuşam, canımdan da olmaq istəmərəm...
- QOCA QLOV Mənim təklifim odur ki, bölüşək.
- ŞVOXNYEV Bunu bizim dəstədəki kimi əlimizin üstündə yelləyək, yoxsa?.. Nə deyirsiniz?..
- QOCA QLOV (*Dəhşətlə*) Yəni... Oğlum Qlov kimi?.. Ay səni alçaq...
- UTEŞİTELNİ Qoca ilə işiniz olmasın... Şübhələnib. Krnitsın... (*Silkənəyir*) Krnitsın... Sən Qlov deyilsən... Artıq keçmiş yadından

çıxart. Burada səni aldatmaq istəyən heç kim yoxdur. İstədiyini vaxt pulunu götürüb gedə bilərsən.

QOCA QLOV Elə bu dəqiqə getmək istəyirəm.

UTEŞİTELNİ Mənim təklifimə qulaq asmamış?.. Dostluğumuz təkcə bir iş üçün idi?.. Amma mən, elə bilirdim, nə qədər ki, yaşayırıq, bir yerdə olacağıq. Heç gözləməzdim. Bir dəfə qulaq as. "Olmaz" desən, onda başqa məsələ...

QOCA QLOV Olmaz!

UTEŞİTELNİ Onda pulunu verərəm, rədd olub gedərsən...

QOCA QLOV Bir az sonra qızım ilə görüşməliyəm...

ŞVOXNYEV Qoca, de ki, sevgilimlə görüşəcəyəm də... Eşidən də elə biləcək, öz qızıdır. Qızının "Atacan, əziz ata..." deməyini də oyna da... Saxtakar!.. Bunu yadımdan çıxartma ki, ev-eşik, ailə-uşaq sahibi olmamış ölüb gedəcəksən və qəbrinə də itlər işəyəcək...

QOCA QLOV Görürsən, Bonev, bu cür adamla necə iş görə bilərəm?! Mənim pulumu...

UTEŞİTELNİ *(Əsəbləşir)* Bəsdir!.. Bəsdir!..

ALEKSEY *(Daxil olur. Olduqca şux görünür. Saçını, paltarlarını dəyişmişdir. Sanki, dəyişilib, başqasıdır.)* Nə işə istəyirdiniz, cənab?

UTEŞİTELNİ Yox... Düzünə qalsa, gəlmişkən, bunları götürsən, heç də pis olmaz. Hə, bir də bir neçə şüşə şampən gətir... *(Tanımağa çalışır)* Dayan görüm... Sən mənə hardansa tanış gəlirsən... Amma hardan?!.. Peterburq? Moskva? Kazan? Sibir? Adın nədir?

ALEKSEY Puşkin.

UTEŞİTELNİ Aman Tanrım!.. Dueldə ölən hansı idi? Bir şairin taleyi beləmi olmalıydı?!..

ZAMUXRIŞKİN Zabitlərin aqibəti mənim kimi ola bilirsə, niyə də şairlərinki olmasın?! Bəxşiş-filan, yaxşıca yolunu tapmamış olmaz... Elə deyil, ustad?

ALEKSEY Başa düşdüm... Mən o Puşkin deyiləm, cənab... Şairlik hara, biz hara...

ZAMUXRIŞKİN Gör ha!.. Onda şampan gətir görək... (*Çıxdığını görəndə*) Elə bil ki, əvvəllər bu sifəti çox görmüşəm... Bu sifət... Bu boy...

ŞVOXNYEV Üzü mənə də tanış gəldi...

QOCA QLOV Bütün xidmətçilər bir-birinə oxşayırlar.

ZAMUXRIŞKİN Qlov, get bu hərif haqqından müdirdən soruş... Kimdir, nəçidir, haralarda olub – öyrən, gəl...

QOCA QLOV (*Həyəcanlı*) Mən gedə bilmərəm... Pilləkənləri düşüb-qalxmaq məni yorur...

ŞVOXNYEV Əl çək bundan... Mən soruşaram... (*Gedir*)

QOCA QLOV Sən... (*Susur*)

UTEŞİTELNİ Birinci dəfə gəldiyimiz bir şəhərdə tanış üz görmək o qədər də mümkün olmamalıdır...

QOCA QLOV İnsanlar cüt yaradılıb... Təklifini gözləyirəm, Bonev... Qızımı gözlətmək istəmirəm...

UTEŞİTELNİ Qlov, Şvoxnjevi gözlə...

QOCA QLOV Krınıtsın...

UTEŞİTELNİ Hər nəysə...

ŞVOXNYEV (*Daxil olur*) On iki ildir burda işləyir...

UTEŞİTELNİ Kimdən soruşdun?

- ŞVOXNYEV Müdirdən... Amma bu cür böyük otelə necə müdir olub, təəccüblənirəm... Çox narahat bir adamdır... Amma əvvəllərdə necə sakit adam idi... Birdən Puşkini soruşan kimi özünü elə itirdi ki...
- UTEŞİTELNİ *(Rahatlayır)* Yazıçılığında təcrübəmdə müəyyən eləmişəm ki, özünə güvəni pik həddə olan bir adam belə, qəfil suala hədəf olubsa, özünü itirər, bu, təbiidir, Şvoxnıyev... Allah bilir, necə soruşdum...
- ŞVOXNYEV Masada oturub, nə isə yazırdı. Girdiyimdən heç xəbəri də olmadı. Məni qəfildən qarşısında görəndə... Çasıb qaldı...
- UTEŞİTELNİ Allah bilir, varlığını hiss elətdirmək üçün... *(Ucadan öskürür)* Yaxşı ki, kişi ürəyi partlayıb, ölməyib... Nə isə... Qayıdaq Puşkinə... Bəlkə də, onu yuxarıya çıxanda görmüşəm... Yəqin ki, elə olub...
- QOCA QLOV İşimizi görək... Təklifini deyirsən?
- UTEŞİTELNİ *(Zamuxrişkinin yenə də yatdığıını görür)* Ey, dostum... Oyan görək...
- ZAMUXRIŞKİN Yatmıram... Gözlərimi dincəldirəm...
- ŞVOXNYEV *(Həyəcanlı)* Pilləkanları qalxanda, bir anlıq... Elə bil ki, Qavryuşkanı gördüm...
- UTEŞİTELNİ Qavryuşka? Bu ad tanış gəlir...
- ŞVOXNYEV İxarevin nöqəri...
- QOCA QLOV *(Tələsik)* Hə, Bonev...
- ŞVOXNYEV Elə bil ki, boz, köhnə-kürüş frakı (paltosu) ilə birdən göründü, sonra ilğım kimi yox oldu... Mənə elə gəldi...
- UTEŞİTELNİ Bunlar olan şeylərdir, cənablar... Günahkarlıq hissi adamda müxtəlif arzuolunmaz bənzətmələr yarada bilər...
- QOCA QLOV Nöqərlərin paltarları bir-birinə oxşayır...

UTEŞİTELNİ Bir azdan desən ki, İxarevi görmüşəm, təəccüblənmərəm.

QOCA Bəlkə, artıq bu pulları bölüşək...

UTEŞİTELNİ Onların innən sonra bizi tapmaqları mümkündür? Bu şəhərə gələcəyimizi bilmirlər ki... Qlov, yenə nə olub?

QOCA QLOV İxarevi xatırladacaq formada danışmayaq... Bir də ki, gəlsə, nə olacaq ki?! İxarevin öhdəsindən mən belə, gələ bilərəm. Amma bircə an belə unutmamalıyıq ki, bu ölkə Rusiyadır. Kim zəmanət verə bilər ki, qəfildən bu qapı açılıb, içəriyə əli silahlı üç-beş adam girməyəcək?

ŞVOXNYEV Bonev?..

UTEŞİTELNİ Əşşi, siz nə şübhəli adamlarsınız... Qorxu toxumları atmısınız, indi də sulayırsınız...

ŞVOXNYEV Mənə elə gəldi ki... Qavryuşka aradan çıxanda... *(Müəyyənləşdirir)* "Ay səni!.." deyirmiş kimi... Elə bil ki, İxarevin yumruğunun oynadığını gördüm... Bonev, bunu izah edə bilərsən?

UTEŞİTELNİ Bunun izahı... Şübhə... Şübhə... Bəsdir, bir-birinizi qorxutmayın.

KRUQEL Bonev, "olmaz-olmaz" demə... Olmaz-olmaz... Görəsən, İxarevin ağına gələrdi ki, elə soyulacaq?..

UTEŞİTELNİ Təəssüf edirəm, Kruqel... Məni o cür axmaqla bir tutursan? Ayıb olsun sənə... Sən də işə yaramayan nizə tutan...

KRUQEL Özümdən asılı deyil, qorxuram.

QOCA QLOV Bu pulu sağ-salamat bölüşsəydik...

UTEŞİTEL Bəsdir axmaq-axmaq danışdınız...

(Qapı güclə açılır. Gələn Alekseydir. Əlində şüşələr olduğu üçün qapını dirsəyi ilə açıb.)

- ALEKSEY *(Şüşələri qoyur)* Başqa nə isə istəyirsiniz?
- UTEŞİTELNİ Puşkin, de görək yanında nökrə olan bir nəfər mehmanxanınıza gəlib? Bu gün, bir az qabaq?
- ALEKSEY İki nəfər ailəli cütlük, qoca ər-arvad və təkə bir nəfər zadəganla iti, bir də siz varsınız... *(Çıxır)*
- UTEŞİTELNİ Bədbin fikirlərə düşməkdən əl çəkin. İrəliyə baxaq... Mənə qulaq asın, ey, Şvoxnıyev, bu fantaziyalarınızdan əl çəkin. Bəs sən Kruqel? İndi özünə gəldin? Murzafeykin yenə də yatıb... Həyat yükünü çiyinlərində daşıyan bir məmuru oynamaq asan işdir?! Bəs sən, Qlov, gəl görək, şərəfə!..
- BİRLİKDƏ Şərəfə!..
- UTEŞİTELNİ İndi mənə yaxşı-yaxşı qulaq asın... Ey, Zamuxrişkin, sən də ta oyan... İndi mənə diqqətlə qulaq asın. Əvvəlcə, sizdən soruşuram, dostlar, mənə etibar edirsiniz?
- KRUQEL Hər şeyə görə, sənə borcluyuq...
- ZAMUXRIŞKİN Bonev, necə bir vəzifə versən, uğurla yerinə yetirərəm. Möhtərəm komandır!
- ŞVOXNYEV Sən bir dahisən!..
- QOCA QLOV Başqa əlacımız var?!
- UTEŞİTELNİ *(İnciyir)* O, nə demədir? Yəni, dənizə düşən ilanı qucaqlayar, demək istəyirsən? Qlov, bunu bir yazıçı küsəyənliyi hesab eləmə, amma mənə elə gəlir ki, mənə qarşı ədəbsizlik edirsən. Mən ilanam? Verərəm pulunu, çıxıb gedərsən.
- QOCA QLOV Ver gedim...
- UTEŞİTELNİ Partlama... Qulaq as... Biz səninlə köhnə dost deyilik? Əvvəlcə, qulaq as, sonra vur... Vur, amma qulaq as... Hamınız qulaq asın...

- QOCA QLOV *(Yavaşca)* Ömür boyu sənə qulaq asmışam...
- UTEŞİTELNİ *(Eşitməməzliyə vuraraq)* Hamınıza bilmədiyiniz şeylər danışacağam... Dostlar, bir özəl (xüsusi) teatrı məhv edən nədir? Birinci, zal kirayəsi... İkincisi, aktyor maaşları... Üçüncüsü, yazıçısının aldığı qonarar deyil? Paltar-maltar, bunlar həll olunur. Elə bir pyes seçərsən ki, aktyorlar gündəlik paltarları ilə çıxarlar səhnəyə... Onda...
- QOCA QLOV *(Narahat olur)* Sözü hara gətirmək istədiyini başa düşürəm... Yenə teatr?
- UTEŞİTELNİ İntestisiya (maya), Qlov... Gələcək üçün investisiyamıza...
- QOCA QLOV İntestisiyamıza (mayamıza)?
- UTEŞİTELNİ "Çaya çatmamış çırmalanma"... Bəlkə, sən də razılaşaçaqsan.
- QOCA QLOV Razılaşmayacağam... Daha məni başa düş... Sənin vəsvəşələrinə, ehtiraslarına, çılgınlıqlarına görə, ömrümün son günlərini dilənərək yaşamaq istəmirəm.
- UTEŞİTELNİ Utan, sən köhnə aktyorsan... Sənət düşməni... Əclaf!
- QOCA QLOV Eləysə, bir teatrı məhv edən dördüncü, ən vacib amili də mən deyim... Pyesin qadağan olunması və... Sibir. Yazdığın birinci pyes bəyənildi və tamaşaya qoyuldu... Nəticə nə oldu? Qadağan olundu və həbs olundun... Sonra da birbaş Sibirə... Ən gözəl on ilin əzablar içində keçdi... *(Qışqıraraq)* Məni də yanında dartıb apardın...
- UTEŞİTELNİ Səni zorla aparmışam? Səni mən aparmışam?
- QOCA QLOV Şübhəsiz ki, sən aparmamısan... Amma sən pyesində oynadığım üçün aparılmadım?..
- UTEŞİTELNİ Sən çox axmaq adamsan... Bunlar eyni şeylərdir?
- QOCA QLOV Eynidir, ya da deyil... Nəticədə, mən də sən kimi sürgün oludum...

UTEŞİTELNİ

Axmaq... Yazdığım pyesin bir tərəfi çara toxunurdu... Amma indi oynayacağımız tamaşanın bir tərəfi çara toxunmur... Nəinki çar, heç nəyə toxunmur... Adi bir komediyaadır... "İxarevin aldadılması"nı oynayacağıq... Bir fikirləş, burda nə var ki?! Əlimizdəki pulla Moskvada bir zal götürməyimiz və "İxarevin aldadılması"nı səhnəyə çıxartmağımız mümkün deyil... Sən Qlov, Qlovu oynayacaqsan, Murzafeykin Zamuxrışkini, Kruqeldən də yaxşı, Kruqeli kim oynaya bilər?! Bəs Şvoxnyev? Ümid edirəm ki, Şvoxnyev ən uğurlu aktyor belə, seçilə bilər... Pyesin müəllifi və Uteşitelni olaraq, özümü sizin öhdənizə buraxıram. Kim qalır? İxarevi oynamaq üçün minlərlə ac və axmaq aktyor tapa bilərik. Maaş belə almadan, ətrafımızda İxarevi oynayasın minlərlə ac və axmaq aktyor var... Bəs, ətrafımızda İxarev kimi bir axmağa nökrə olmağa can atan milyonlarla Qavryuşka yoxdur?.. Çəkdiyimiz bu əzabların yeganə günahkarı Qavryuşka deyil?! Gənc Qlovla Aleksey onsuz da adi adamlardır... Fikirləş, qoca... Pərdələr açılır... İşıqlar... Və sən gedənə yaxın səhnəyə çıxırsan... Alqışlar, alqışlar... Deyirlər ki, bax, budur Krınıtsın... Krınıtsın təzədən doğulub... Böyük istedaddır... Gedənə yaxın istedad... Bu yerinə düşmədi... Dahi ustad...

(Hamısı xəyallara dalıb, fikirlərində canlandırır, xüsusilə də Qlov)

UTEŞİTELNİ

(Qlovun gözlərindəki yaşları görərək) Cavanlar səndən imza istəyirlər... Ətrafımızda möhtəşəm məxluqlar, əsmərlər, sarışınlar... O qorxulu qələmləri ilə artıq tənqidçilər belə, sevimlidirlər... Bir anın içində şöhrətin artır. Küçələrdə gəzirik... Hamı heyranlıqla baxır... Fikirləş, Krınıtsın...

QOCA QLOV

Fikirləşmək istəmirəm. *(Emosional)* İstəmirəm.

UTEŞİTELNİ

(Birdən ciddiləşir) Və bir gün yenə tamaşa bitir. Tamaşaçılar alqışlayırlar... Pərdə əlli dəfə açılıb-bağlanır. Və sən, Krınıtsın, səhnədə can verirsən...

QOCA QLOV

Yenə də axırda məni öldürürsən.

UTEŞİTELNİ

Sibirdə nə danışmışdıq... Yadına sal. Elə bilmişdim ki, xoşuna gələcək. Kazinolarda fahişələrin ayaqları arasında can

verməkdənsə, səhnənin tozlu dekorları arasında ölməyi seçərdim. Necə də qeyri-adi ölüm olar... Düzü, teatr tarixinə düşməkdən danışmağa belə, dəyməz.

QOCA QLOV Çox gözəl şeylər danışsən. Yenə yaramı təzələdin. Bəs birdən yenə də Sibirə sürgün olunsaq...

UTEŞİTELNİ Birinci pyesimin bir yanı çara toxunurdu, demişdim.

QOCA QLOV (*Ümidsiz*) İstəsələr, yazılan hər şeyin bir tərəfi çara toxunur. Əsas odur ki, istəməsinlər...

UTEŞİTELNİ Bizim tamaşamızda qorxası nə var ki?! Bəzi adamlar bəzi adamları aldadırlar... Adi bir fırldaqçılıq...

QOCA QLOV (*Qorxur*) Bir çar ölkəsində belə bir fırldaqçılığa necə icazə verilir?! Yox, yox... Alınan iş deyil...

UTEŞİTELNİ Nə demək istədiyini başa düşmədim.

QOCA QLOV Başa düşülməyəsi bir şey yoxdur. Çar ölkəsində fırldaqçılıq ola bilməz.

UTEŞİTELNİ Necə yəni ola bilməz? Biz bu qutunun içindəki rublları soba satıb qazanmışıq?!

QOCA QLOV Hələ də ağillanmadığımı dəhşətlə seyr edirəm. Ən məsum həqiqətləri belə, səhnəyə gətirməyin hansı nəticələrə gəlib çıxdığını öyrənmək üçün bir də Sibirə getmək lazım olduğunu hətta mən də qəbul eləmək məcburiyyətində qaldım. Öyrəşən qudurandan betərdir. Mən Sibirdə buzların qoynunda ölməkdənsə, Olqanın ayaqları arasında ölməyi seçirəm... Sənə yaxşı yol!.. Mənim pulumu ver... Mən gedirəm...

UTEŞİTELNİ Qulaq as...

QOCA QLOV (*Təkidlə*) Sənə qulaq asmaq istəmirəm... Çünki qulaq asdıqca razılaşma riskim bir az da artır... Ver mənim haqqımı...

UTEŞİTELNİ Gələ aldın!..

QOCA QLOV Tərbiyəsizləşmə... Haqqımı istəyirəm.

UTEŞİTELNİ Haqq dəyirmanda olur.

QOCA QLOV Verməsən, gedib polisə şikayət edəyəm...

UTEŞİTELNİ Özün də həbsxanaya düşərsən...

QOCA QLOV Onsuz da bunun belə olacağı bəlli idi.

UTEŞİTELNİ Sənə iş təklif edirik, qəbul eləmirsən...

QOCA QLOV Polisə gedirəm...

ZAMUXRIŞKİN Sən düzgün adamsan, xəbərçilik eləyə bilməzsən.

ŞVOXNYEV Pəncərədən tullayaq bunu...

UTEŞİTELNİ Kiminsə başına düşər...

QOCA QLOV Buraxın məni, mən polisə gedəcəyəm...

KRUQEL Buraxın, gedə bilməz...

QOCA QLOV Gedərəm... Çöldə ac yaşamaqdansa, həbsxanada tox olmaq yaxşıdır... Buraxın məni...

UTEŞİTELNİ Fikirləş... Səhnə... İşıqlar... Rol bölgüsü...

QOCA QLOV Daha heç biri vecimə deyil...

(Qoca Qlov əllərindən xilas olmağa çalışanda, qapı açılır, Aleksey içəri daxil olur.)

ALEKSEY Cənablar... Sizi görmək istəyən bir qonaq var...

(İxarev olduqca sakit və gülərək, içəri girir.)

KRUQEL İxarev!

UTEŞİTELNİ Ola bilməz!

ZAMUXRIŞKİN Sən...

ŞVOXNYEV Demişdim ki, onun yumruğu var...

UTEŞİTELNİ *(Sırtıq)* İxarev, iki yüz min rublu almağa gəlmisən?

İXAREV Görkəmli yazıçı, bir-birimizi aldatmağın nə mənası var?! Qapının qabağında bütün danışdıqlarınıza qulaq asmışam.

ŞVOXNYEV İndi nə olacaq?

QOCA QLOV Hər halda, səksən min rublu almağa ümid eləmirsən... Bu yaşdan sonra əlimi qana batırmaq, qatil olmağıma səbəb olmaq, elə hesab edirəm ki, mənim kimi qocaya ediləcək ən böyük pislkdir (yamanlıqdır).

KRUQEL Qorxuram, amma bu qoca kimi fikirləşirəm.

ZAMUXRIŞKİN *(Nərildəyirmiş kimi, boğuş səslə)* Bura gəlməməliydin, İxarev.

İXAREV *(Geriləyərək)* Pul almağa gəlməmişəm, cənablar... Sakit olun... Sakit olun...

ŞVOXNYEV Mən nələr eşidirəm?!..

UTEŞİTELNİ Pulu almağa gəlməmisən?..

ZAMUXRIŞKİN Bəs niyə gəlmisən?

İXAREV Sizin olsun, sizin olsun... Hələ teatr yaratmaq kimi müqəddəs bir məqsədə doğru olandan sonra... Sizin olsun... Rublların hamısı sizin olsun...

UTEŞİTELNİ *(Minnətdarlıqla)* Ah!.. İxarev, İxarevi oynayırsan?

İXAREV Sizin olsun... Sizin olsun...

KRUQEL İnana bilmirəm...

- ZAMUXRIŞKİN Bizim olmağında sənin marağın nədir?
- QOCA QLOV Deməli, teatr vurğunudur... Fikrini dəyişməmiş bölüşək.
- İXAREV Qoyun o qutunu... Həqiqəti öyrənəndə, qutudan xilas olmağın ən ağıllı hərəkət olduğunu başa düşəcəksiniz... Baxışlarınızdan belə başa düşürəm ki, fikirləşirsiniz ki, bu adam dəli olub?.. Dəli olmamışam, cənablar... Aldadıldığıma baxmayaraq, olduqca sakit şəkildə yanınıza gələ bilərəm, hətta "pullar da sizin olsun" deyə bilərəm... Elə deyil?
- UTEŞİTELNİ Eləysə, de görək, həqiqət dediyin nədir?
- İXAREV Əvvəlcə, sizi necə tapdığımı soruşmayacaqsınız?
- BİRLİKDƏ Necə?
- İXAREV (*Qlov və Zamuxrişkinə*) Bu şəhərə gəlib, bu mehmanxanada qalacağınızı hansınız digərinizə demisiniz? Yerin də qulağı var, cənablar. Qavruşka eşidib...
- UTEŞİTELNİ Alçaqlar!.. Sizə demədim ki, danışmaq yoxdur?!
- İXAREV Yaxşı ki, danışblar, xəbərim olub. Əllərini qucaqlayıb, öpün...
- UTEŞİTELNİ Məni təəccübləndirirsən, İxarev... Tapmaca kimi danışsən... Madam ki, pul bizdə qalacaq, sən niyə bu boyda yolu durub gəlmisən?
- İXAREV Olduqca sadə... Özümü xilas eləmək üçün... Bəli, bəli... Dolayısıyla, özüm istəmədən də olsa, sizə... Deməli, bundan bu nəticə çıxır, hər şeyin ucu həmişə çara toxunmur, bəzən İxarevə də toxunur, cənablar. Ümid edirəm ki, o qutunun içindən heç nə xərcləməmişiniz...
- KRUQEL (*Qutunu bərk-bərk tutub*) Hələ bölüşməmişik ki...
- İXAREV Lap yaxşı... Lap yaxşı... Bərk dayanın, cənablar, bəli, bəli... Pullar saxta idi...

UTEŞİTELNİ Bizə kələk gəlir...

QOCA QLOV Oğul, biz bu saçları dəyimanda ağartmamışıq...

ZAMUXRIŞKİN Ay səni tədbirli İxarev!..

ŞVOXNYEV Həqiqətən də tamamilə axmaqsan, İxarev...

İXAREV Dostlar, deyəsən, saxtakarlığın necə böyük bir cinayət olduğunu bilmirsiniz. Ən vacib cinayət siyasətdirsə, ikincisi saxtakarlıqdır. Tutulsaydınız, nə olacaqdı?.. Soruşuram, sizdən, nə olacaqdı?..

ZAMUXRIŞKİN Olan bizə olacaqdı. Sənə nə var?! Bizi aldatmaq istəyir...

UTEŞİTELNİ (*Ümitsiz*) Pullar saxta olsaydı və biz də tutulsaydıq, ziyanı İxarevə qədər gedib çatacaqdı...

KRUQEL Niyə?

UTEŞİTELNİ Bizə bülbül kimi cəh-cəh vurduracaqdılar, biz də pulları İxarevdən aldığımızı demək məcburiyyətində qalacaqdıq.

İXAREV Beləcə, sizə fırıldaqçılıqdan, mənəsə, saxtakarlıqdan hökm oxuyacaqdılar... Əhsən, sən həqiqətən də yaxşı yazıçı ola bilərsən, dostum... Çünki ehtimalları görə bilərsən... (*Pəncərəni açır*) Çox havasız qalmısınız... Bir sözlə, bu pulları dərhal yox eləməlisiniz, cənablar...

UTEŞİTELNİ Mənə yüz rubl verin... Baxaq görək, saxtadır, yoxsa, yox...
(Kruqel qutudan çıxardanda, Aleksey həyəcanla içəri girir)

ALEKSEY Polislər! Polislər! (*Aşağıdan səs-küy, gurultu gəlir*) Bir xəbər alıblar... Qapıları bağlayıblar... Necə həyəcanlıdır...

BİRLİKDƏ Nə xəbər?

ALEKSEY Mehmanxanada saxta pulları dövriyyəyə buraxmaq istəyən saxtakarlar dəstəsi var imiş... Hərhalda, ya o itlə gələn adam,

ya da evli cütlüklərdən biridir... Necə də həyəcanlıdır... Necə də həyəcanlıdır... *(Qaçaraq çıxır)*

İXAREV Lənətə gələsən! Budur, olan oldu!..

UTEŞİTELNİ Hardan xəbər tutublar? Dayanın!

İXAREV *(Qlova)* Oğluna pulların saxta olduğunu demişdim... Deməli, o xəbər verib...

QOCA QLOV Mənim oğlum zadım yoxdur...

UTEŞİTELNİ Saxta oğlun da...

(Həqiqi bir çaxnaşma)

ŞVOXNYEV Yandıraq!

UTEŞİTELNİ Ən azı bir saat lazımdır...

KRUQEL *(Əlindəki qutunu Qlova atır)* Götür haqqını...

ZAMUXRIŞKİN Yox eləyin...

ŞVOXNYEV *(İxarevə atanda)* Onsuz da sənindir...

(İxarev qutunu tutan kimi pəncərədən aşağı tullayır... Pəncərəni örtür.)

UTEŞİTELNİ Tez oturun... Özünüzü sakit göstərin... *(Kartları çıxarır)*
Özünüzü elə göstərin ki, guya oyun oynayırsınız...

(Qoca Qlov, Zamuxrişkin və Şvoxnıyev otururlar. Kruqel guya onlara baxır. İxarev qapının yanına gəlir.)

İXAREV Halbuki, necə gözəl bir teatrımız olacaqdı... *(Qapını çöldən kilidləyir. Qışqıraraq)* Sağ ol, Aleksey!.. Bonev, üçüncü pərdəni də yaz... Sənə ümid var, Bonev... Yazmağa davam elə...

(İçəridəkilərin təəccübü bir müddət davam edir)

UTEŞİTELNİ Aldadıldıq...

ZAMUXRIŞKİN Ola bilməz...

KRUQEL Hanı, polislər gəlmədi ki...

ŞVOXNYEV Mən sizə demişdim.

UTEŞİTELNİ *(Qapıya güc gəlir)* Lənətə gəlsin, kilidləyiblər!.. Pəncərəyə, pəncərəyə...

(Qoca Qlov və Zamuxrişkin qapıya güc gəlməyə davam edirlər.)

UTEŞİTELNİ *(Pəncərədən çölə)* Alçaq Qavryuşka!.. Qutunu götürüb qaçır... Faytona tərəf, faytona tərəf...

(Digərləri də gəlirlər.)

ZAMUXRIŞKİN Hələ utanmadan, əl eləyir...

QOCA QLOV Əl eləmir, qolunu silkələyir... Donuzun biri, donuz, sənə... sənə... *(Qolunu silkələyir)*

UTEŞİTELNİ Qavryuşka yerdən nə axtarır?.. Qutunu salıblar?.. Əyilin, daş atır...

(Əyilirlər... İçəriyə dalbadal bir neçə daş düşür.)

ZAMUXRIŞKİN Gərək üçüncü mərtəbədə olmayaydıq...

(Təzadən pəncərədən çölə baxırlar... Gözləri ilə faytonun getdiyinə və gözdən itdiyinə tamaşa edirlər... Pərişan vəziyyətdə otururlar.)

QOCA QLOV İndi nə olacaq?.. Bu vəziyyətdə Olqa da məni qəbul eləməyəcək. Bu, nə işdir, bizi aldatdı...

UTEŞİTELNİ Ağıl ağıldan üstündür... Amma məndən olsa, bu, İxarevin hiyləgərliyi deyil... Olsa, olsa... İlahi, mən necə tanıya bilmədim?!.. Alekseyi axı necə tanıya bilmədim?!..

ŞVOXNYEV Mən sizə demişdim... Məhv olduq...

UTEŞİTELNİ

Ümidsizliyə qapılmağa ehtiyac yoxdur, dostlar... Beləliklə, "İxarevin aldadılması" daha da təəccüblü oldu... Bir də ki, beləcə, iş şirinliklə həll olunduğuna görə, bu tamaşanın bir tərəfi çara toxunmuş olmayacaq. Cənablar, bu tamaşanı oynayacağıq... Gözlərinizdən hiss edirəm, soruşursunuz ki, "bəs, pulu hardan tapacağıq?.." Deyirlər ki, Tanrı bir ev tikənə, bir də teatr yaradana kömək olur... (*Qışqırır*)
Öləcəyiksə, səhnədə ölək, cənablar!..

S O N

20 Fevral 1987
İstanbul

Tərcümə edilmə tarixi:
12, 17-22 Sentyabr 2021
Şəki